

T.C

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

**KLAUS MANN VE ARIANE MNOUCHKINE'İN
“MEFİSTO” OYUNUNDAKİ ‘HENDRİK HÖFGEN’
KARAKTERİNİN FAŞİST REJİM KARŞISINDAKİ
YÖNELİMİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

HAYRULLAH KOZAK

İSTANBUL, 2009

T.C
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLERİ OYUNCULUK

KLAUS MANN VE ARIANE MNOUCHKİNE'İN
“MEFİSTO” OYUNUNDAKİ ‘HENDRİK HÖFGEN’
KARAKTERİNİN FAŞİST REJİM KARŞISINDAKİ
YÖNELİMİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

HAYRULLAH KOZAK

Tez Danışmanı: ÖĞR. GÖR. ZURAB SIKHARULİDZE

İSTANBUL, 2009

T.C
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLERİ OYUNCULUK

Tezin Adı: Klaus Mann ve Ariane Mnouchkine'in "Mefisto" Oyunundaki 'Hendrik Höfgen' Karakterinin Faşist Rejim Karşısındaki Yöneliminin İncelenmesi

Öğrencinin Adı Soyadı: Hayrullah Kozak
Tezin Savunma Tarihi:

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Enstitümüz tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Selime SEZGİN
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Öğr. Gör. Zurab Sikharulidze
Program Koordinatörü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Zurab SIKHARULİDZE

.....

Melih Zafer ARICAN

.....

Tamar KHORAVA

.....

ÖZET

KLAUS MANN VE ARIANE MNOUCHKINE'İN “MEFİSTO” OYUNUNDAKİ ‘HENDRİK HÖFGEN’ KARAKTERİNİN FAŞİST REJİM KARŞISINDAKİ YÖNELİMİNİN İNCELENMESİ

Kozak, Hayrullah

İleri Oyunculuk

Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Zurab Sıkharulidze

Haziran 2009,40sayfa

20. yüzyılda Aydınlanma Döneminin “kara bir leke” si olarak tarihe geçen faşizme bir karşı çıkış olarak da değerlendirilebilecek olan Mefisto oyun; bir tiyatro oyuncusunun faşist baskılar sonucu intihar etmesi eylemini konu alır.

Kurgu Belgesel Oyun niteliğine de sahip olan Mefisto oyunu, Nazizm döneminde Almanya’da yaşanan çelişkilerden birini; oyunculuk sanatına olan tutkusundan dolayı ruhunu bir zamanlar baş düşmanı olan Nazizm’e satan; Mefisto rolünü oynarken, gerçek yaşamında Faust’un yazgısını yaşayan aktörü anlatmaktadır.

Çalışma Mefisto karakteri özelinde faşizan devlet yönetiminin insanlık dışı tutumlarını tiyatro oyunu aracılığıyla çözümleyen bir incelemedir.

Faşizmin özünde yer alan emperyalizm, şovenizm, ırkçılık gibi tehlikeler, özellikle sanatçı üzerinde gerici sapmalara neden olur. Böylece tutku uğruna ruhunu satanlar, düzene uyum sağlayanlar ve direnenler gibi, farklı yönelişleri, sanatçı kimliğini sürdürmeyi amaçlayan bireylerle karşılaşırız. Faşizm, çatısı altında topladığı insanları seçim yapmaya zorlar. Aslında bu, yaşamayı, sanatını sürdürmeyi seçenler için tek taraflı bir seçimdir. Ya sanatçılar ve aydınlar düzene uymamak ve köleliğe razı olmamak için ölümü seçerek özgürlüğü yakalarlar ya da değişen siyasal düzenle, politikacının elinde bir tutsak konumuna gelirler. Değişen politik düzen karşısında kişisel tercihini yaparak sisteme uyum sağlayan sanatçının konu edildiği **Mefisto** günümüzde de seyirciye söyleyecek sözleri olan oyunlardandır.

Anahtar Kelimeler: Faşizm, Mefisto, diktatör yönetim, oyuncu, tiyatro

ABSTRACT

STUDY OF 'HENDRIK HOFGEN' CHARACTER, IN ARIANE MNOUCHKINE AND KLAUS MANN'S PLAY OF "MEPHISTO", ORIENTAION OF AGAINST THE FASCIST REGIME

Kozak, Hayrullah

Advanced Acting

Thesis Advisor: Unv. Lec. Zurab Sikharulidze

June 2009,40pages

Mephisto which can evaluate against to fascism that have been gone down in history as “black mark” of Enlightenment Period in 20th century; it contains suicides of an theater actor as a results of fascist compulsion.

Fiction Book Games in nature with Mephisto play, in the period of Nazism in Germany experienced one of conflict, acting as art because of the passion of the soul once archenemy that sell to Nazism; Mephisto role playing, in real life the doomed of Faust living actors to tell.

The study, inhuman attitude of the fascist government through the analysis of the drama is a review for Mephisto character.

Fascism in the core of imperialism, chauvinism, racism, such as danger, especially on artists to reactionary causes deviation. So sell your soul for the sake of passion, layout, such as adaptation and resistance, different orientation, artist intended to maintain the identity of individuals will experience. Fascism, under its umbrella of the people forced to make selections. In fact to this, it's one side election for person whose choice is continue to live and to art. Either artists and intellectuals choose to death for win to freedom than do order to comply, settle for to be bondage or with changing political system become prisoners in the hands of politicians. Personal preferences in the face of changing political order to adapt the system was the subject of the artist to the audience to say words of Mephisto is today one of the play.

Key words: Fascism, Mephisto, dictatorial regime, actor, theater

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. FAŞİZMİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	3
3. MEFİSTO OYUNUN İNCELENMESİ.....	14
3.1 KLAUS MANN IN YAŞAMI VE SANATI.....	14
3.2 ARIANE MNOUCHKİNE İN YAŞAMI VE SANATI.....	18
3.3 MEFİSTO OYUNUNUN OLAY DİZİSİNE BAĞLI OLARAK İNCELENMESİ.....	21
3.3.1 Öndeyiş.....	22
3.3.2 I.Sahne	22
3.3.3 II. Sahne.....	23
3.3.4 III. Sahne.....	23
3.3.5 IV. Sahne.....	23
3.3.6 V.Sahne.....	23
3.3.7 VI. Sahne.....	24
3.3.8 VII. Sahne.....	24
3.3.9 Öndeyiş.....	24
3.3.10 VIII.Sahne.....	25
3.3.11 IX.Sahne.....	25
3.3.12 X. Sahne.....	25
3.3.13 XI. Sahne.....	26
3.3.14 XII. Sahne.....	26
3.3.15 XIII. Sahne.....	26
3.3.16 XIV. Sahne.....	27
3.3.17 XV.Sahne.....	27
3.3.18 XVI. Sahne.....	27
3.3.19 XVII. Sahne.....	28
3.3.20 XVIII. Sahne.....	28
3.3.21XIX. Sahne.....	28
3.3.22 XX. Sahne.....	28
3.3.23 XXI. Sahne.....	29
3.4 HENDRİK HÖFGEN KARAKTERİN İNCELENMESİ.....	30
4. SONUÇ.....	35
KAYNAKÇA.....	38

1.GİRİŞ

Devletin mutlak iktidarını tek bir otoritede toplayarak, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini yok eden baskıcı bir devlet rejimidir Faşizm. Tek parti yönetiminin esas alındığı, diktatörlük tekelinde katı baskıcı bir yönetim anlayışıdır.

Faşizm, tıpkı milliyetçilik, sosyalizm ve komünizm gibi Avrupa'da doğan bir hareket olmuş, önce 1922-1945 yıllarında İtalya'da yaşanmış, diğer ülkelerde ise daha gelişmiş biçimde görülmüştür. Hitler Almanya'sı bunun en iyi örneği olmuştur. İdeoloji açısından İtalyan faşizmine benzeyen Alman Nasyonal Sosyalizmi, uygulamada ırkçılığa verdiği önemle ondan ayrılmıştır. İspanya'daki Franco ve Portekiz'deki Salazar rejimleri de faşizmin örneklerini oluşturmuşlardır(Sanca 1971,ss.1357-1358).

Başlangıçta yalnız İtalya'da belirli bir siyasi rejimi ifade eden faşizm teriminin anlamı sonradan başka siyasi şekillere de uygulanmış, ayrıca bu rejimin bazı hakim özelliklerini gösteren veya gösterdiği sanılan bütün siyasi, sosyal, ideolojik hatta kişisel eğilimleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu özellikler ırkçılık, totaliterlik, emperyalizm, teröre başvurmak ve demokrasi gereklerini yok saymak, halk yığınlarını cahil bırakma usulleri, kişi onuruna saygısızlık, toplama kampları, işkence gibi insanlık dışı yöntemlerin kullanılmasıdır. Bu bakımdan faşizm ve faşist terimleri özellikle savaş sonrası Avrupa ülkelerinde ya da Türkiye gibi birkaç kez askeri darbe ve sıkıyönetim yaşamış ülkelerde şiddetli bir kınama anlamını almış ve siyasette sıkça kullanılan bir hareket sözü olmuştur.

Diğer bütün yönetim şekilleri gibi kökeninde ekonomik nedenler bulunan Faşizm, burjuva sınıfının kendi çıkarları için milliyetçi grupları desteklemesiyle güç kazanmıştır. Genel olarak emek, işçi sınıfı ve sosyal hakların elde edilmesi isteğini tehdit olarak gören milliyetçi gruplar Faşizme destek vererek sözde tehlikeden korunmak istemişlerdir.

Faşizmin Avrupa'daki en büyük diktatörleri Hitler ve Mussolini'dir ve güttükleri faşist politika yüzünden 20. yüzyılın bir insanlık suçu olarak anılmasına sebep olmuşlardır.

Hitler Başbakanlık binasının mahzeninde intihar ettiği 1945 yılına kadar 12 yıl süren iktidarı boyunca diktatörlüğü ile yalnız Alman halkına değil, bütün dünya halklarına ölüm, kan, barut, gözyaşı ve işkence yağdıran Adolf Hitler, savunduğu milliyetçi ideoloji ile bir avuç toprağı bir damla insan kanına tercih etmiştir.

İnsan yaşamına ancak bu kadar önem veren siyasi rejimlerin sanata ve sanatçıya da olumlu yaklaşımları düşünülemez. Nitekim hem Mussolini hem de Hitler iktidarlarında birçok sanatçı hapse atılmış, çeşitli işkencelere maruz kalmış, ülkelerinden kaçmak zorunda bırakılmış hatta öldürölmüşlerdir. Aralarında Einstein'ın da bulunduğu 75 bine yakın Alman aydını, Thomas ve Klaus Mann gibi önlü sanatçılar ülkelerini terk etmek zorunda kalmış, halkı uyandıracak ne kadar kitap varsa törenlerle meydanlarda yakılarak Almanya karanlığa boğulmuştur. Ülkesinden göç etmek zorunda kalanlardan biri de önlü yazar Bertolt Brecht'tir. Brecht Almanya'da faşizmin iktidara geldiği 1933 yılını izleyen 1934 yılında verdiği önlü söylevde Almanya'da demokrasiyi savunanların erdemlerinden ötürü değil güçsüz ve korkak oldukları için yenildiklerini söylemiştir.

Bu noktada Klaus Mann'ın Mefisto romanını özđün bir yorumla tiyatroya uyarlayan Fransız Yönetmen Ariane Mnouschkine, Mefisto karakterini oynayan Hendrik Höfgen'in, faşist dikta karşısında bir sanatçı olarak çektiği sıkıntıları ve sonunda sanat tutkusu uğruna ruhunu şeytana satarak faşist yönetim tarafında yer almasını konu edinir. Romanın Mefisto adı Goethe'nin Faust'una yapılan doğrudan bir göndermedir. Bu ad simgesel olarak da kullanılmamıştır neredeyse bir özdeşleşme söz konusudur. Hamburg Tiyatrosu'nda sergilenen Faust, Ariane Mnouschkine'in oyununun etik çerçevesini belirlemektedir. Goethe'nin yapıtında Doktor Faust bilgi için ruhunu Mefisto'ya satar. Bilindiği gibi Goethe'nin yapıtındaki Mefisto rolünü oynayan Hendrik Höfgen gerçek yaşamda bir Faust yazgısını seçmiştir. 1923 yılında Hamburg Tiyatrosu'nda genç ve yetenekli bir oyuncuyken bir komünist kimlik gösteren Höfgen Berlin'de oynamak uğruna kendi kimliğiyle oynayacak ve bu değişim Hitler'in telgrafıyla noktalanıp taçlanacaktır. Sonuç olarak Hendrik Höfgen bir mesleki tutku uğruna ruhunu nazizme satmıştır. Bir zamanlar baş düşmanı olduğu ideolojinin taşıyıcısı konumuna gelmiştir.

2.FAŞİZMİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Faşizm dar anlamda, 1922 yılından sonra İtalya'da Mussolini tarafından kurulan ve II. Dünya Savaşı sonrasına kadar sürmüş olan siyasi rejimin adıdır. Bu kuru tanımlama şüphesiz faşizmi ve onun küçük ama kendisinden daha parlak kardeşi nasyonal sosyalizmi tanımlamak için son derece yetersiz ve basit kalmaktadır. Çünkü milyonlarca insanın hayatına mal olan bu iki siyasi akımı, özellikle sonuçları ve yarattığı etkileri bakımından derinlemesine incelemek gereklidir. Tanımlamayı biraz daha genişletirsek; kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ortadan kaldıran, devleti bireyler üzerinde mutlak hak sahibi kılan, siyasal iktidarı kapitalist sınıfın elinde tutmak için zorbalığa başvuran, tek parti diktatörlüğüne dayanan çok merkezîyetçi, otokrat bir rejimdir diyebiliriz.

Faşizm deyiminin tarihi kaynaklarını incelediğimizde; Roma İmparatorluğu zamanında, yüksek memurların koruyucularının ellerinde taşıdıkları baltalara verilen 'fasces' adından türetildiğini görürüz. Devlet iktidarının simgesi sayılan bu baltalar, faşizmin devletçi anlayışının da simgesi olmuştur. Sapları ince sopaların sıkıca bağlanmasıyla oluşan baltalar, İtalyan Miileti'nin bir otorite çevresinde sıkıca birleşip toparlanması anlamına gelmektedir. Faşizmin ortaya çıkışında da en büyük dayanak noktalarından birisi bu milliyetçiliğe dayanan birliktelik anlayışıdır. Ayrıca, İtalya'da eskiden beri silahlı partizan çetelere Tasci denilmektedir. Bu da Mussolini'nin iktidarı ele geçirmek için kurduğu silahlı gurubun adı olan 'fasci di Combattimento'nun isim kaynağına benzerliğini göstermektedir.

Faşizm, tıpkı milliyetçilik, sosyalizm ve komünizm gibi Avrupa'da doğan bir hareket olmuş, önce 1922-1945 yıllarında İtalya'da yaşanmış, diğer ülkelerde ise daha gelişmiş biçimde görülmüştür. Hitler Almanya'sı bunun en iyi örneği olmuştur. İdeoloji açısından İtalyan faşizmine benzeyen Alman Nasyonal Sosyalizmi, uygulamada ırkçılığa verdiği önemle ondan ayrılmıştır. İspanya'daki Franco ve Portekiz'deki Salazar rejimleri de faşizmin örneklerini oluşturmuşlardır. (Sanca 1971,s.1359)

Başlangıçta yalnız İtalya'da belirli bir siyasi rejimi ifade eden faşizm teriminin anlamı sonradan başka siyasi şekillere de uygulanmış, ayrıca bu rejimin bazı hakim özelliklerini gösteren veya gösterdiği sanılan bütün siyasi, sosyal, ideolojik hatta kişisel

eğilimleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu özellikler ırkçılık, totaliterlik, emperyalizm, teröre başvurmak ve demokrasi gereklerini yok saymak, halk yığınlarını cahil bırakma usulleri, kişi onuruna saygısızlık, toplama kampları, işkence gibi insanlık dışı yöntemlerin kullanılmasıdır. Bu bakımdan faşizm ve faşist terimleri özellikle savaş sonrası Avrupa ülkelerinde ya da Türkiye gibi birkaç kez askeri darbe ve sıkıyönetim yaşamış ülkelerde şiddetli bir kınama anlamını almış ve siyasette sıkça kullanılan bir hareket sözü olmuştur.

XX. yüzyılın başlarında İtalya, I. Dünya Savaşı'nın toplumsal ve ekonomik bozgunluğunu yaşıyordu. Çeşitli nedenlerle kamu düzeni sarsılmış, üretim koşulları zorlanmıştı. Komünistler anarşik yöntemlerle yer yer başarı kazanıyorlardı. 1920 yılında işçiler ayaklanarak fabrikaları ellerine geçirmişlerdi. Üstelik partiler arası çekişme de alıp yürümüştü. Büyük çapta vardı. Her yıl yüz binlerce İtalyan, A.B.D.'ne göç ediyordu. Öte yandan, savaş süresindeki yönetimin niteliği insanlığa zorbalığın tadını duyurmuştur. Demokratik düzenin ağır işleyişi de, toplumsal sorunların şu ya da bu biçimde çözümlenmesine engel oluyordu (Akın 1969, s.115).

Sonuçtan çok şeyler umarak I. Dünya Savaşı'na giren İtalya, bu savaştan yenik çıkmamakla birlikte, hemen hemen hiçbir kazanç sağlayamamıştı. İtalya ulusu bu sonucu kabul edemiyor ve bunun bütün sorumluluğunu devlete yüklüyordu.

İtalya'nın büyük bir Akdeniz ve Balkan ülkesi olmasını isteyen milliyetçi gruplar, İtalya'nın barış antlaşmalarında çok az şey aldığını, haksızlığa uğradığını öne sürdüler. Kendilerine vaat edilen geniş sömürge bölgelerini (örneğin Batı Anadolu toprakları) alamamış olmaları sermaye sahiplerinin çıkarlarını oldukça derinden sarsmıştı (Sandler 1988, ss.23-24).

İtalya'da baş gösteren işsizlik, aynı dönemlerde sosyalist hareketin yükselmesine yol açmıştır. 1921 yılında işçilerin fabrikaları, köylülerin toprakları işgal etmeleri, her koşulda ayakta durabilen kapitalistleri korkutmuş ve bir emekçi iktidarını engellemek üzere faşist grupları desteklemişlerdir.

Faşizm hareketini doğuran, ortaklaşa amaçlar değil, ortaklaşa korku ve nefretlerdir. Özellikle orta ve yüksek sınıfların bir sosyalist devrimden korkmaları, halkın sosyal sorunlarını demokratik düzen içinde çözülmesinden umudunu kesmesi ve sürekli bunalımları, faşizmi doğuran nedenlerin başında geliyor (Sanca 1996, ss.177-178).

Sosyalist eğilimlerin gittikçe güçlenmesi, varlıklı sınıfın demokratik düzenden yüz çevirmeye başlamasında en büyük etkenlerden biridir. Sosyalist gelişimden ürken liberal hükümetler de, kapitalistleri yeterince desteklememişlerdir. Bu da kapitalistlerin kendileri için daha güvenli bir sistem vaat eden faşistleri, mali yönden desteklemesine neden olmuştur. Bu mali destek sayesinde birden gelişen faşizm, kendini destekleyen sınıfın çıkarlarını korumakta gecikmemiş ve emekçi sınıfı topyekun komünist ilan ederek, emekçi hareketlere karşı kan dökücü bir saldırganlığa başlamıştır. İşçi sınıfına, bu sınıfın yandaşlarına ve işçi sınıfı ideolojisine karşı amansız bir sindirme eylemine kalkışan faşistler; Kapitalist ekonomi düzenini 'kamu düzeni' diye, sermayenin güvenliğini 'milli güvenlik' diye, milliyetin bölünmezliğini 'milletin bölünmezliği' diye, hakim sınıfın kar çıkarını da 'kamu yararı' diye silah zoruyla korur. Buna karşılık faşizm, kendini doğuran nedenler arasında ekonomik etkenlerin varlığını reddeder. Ekonomik öğelerle 'kirlenmemiş' bir yüksek ahlak yolundan geldiğini ileri sürer. Oysa faşizmin kaynaklarında ve amaçlarında, ekonomik olayların yatması bakımından, öbür siyasi akımlardan farklı hiçbir yanı yoktur(Bayer 1999,s.12).

Ekonominin ve siyasal düzenin sarsılmış olması, 'milliyetçi guruplar' tarafından 'milli' bir sorun olarak ele alınmıştır. Ve bu sorunu çözmek isteyen -başta kapitalist düzenin koruyucuları olmak üzere- milliyetçi guruplar, İtalya'ya yeni bir ruh sağlayacak genç ve dinamik bir önder aramaya başlamışlar, çok geçmeden de aradıkları gücü 'faşizmde önderliği ise Benito Mussolini'nin (Davic di Predoppio - Romogna, 1883- Giulino di Mezzegra, Como 1945) kişiliğinde bulmuşlardır.

Faşist İtalya'nın ünlü 'Duche'si Benito Mussolini, I. Dünya Savaşı öncesinde İtalya Sosyalist Partisi'nin sol kanadının önderi idi. Aynı zamanda sosyalistlerin yayın organı olan **Avanti** (ileri) Gazetesi'nin yayın müdürü olan Benito Mussolini, partideki arkadaşlarından farklı olarak önce moral reform istiyor ve bu sebepten dolayı savaşa karşı çıkıyordu. Fakat çok geçmeden bu fikri değişti; artık Avrupa kıtası karmaşık bir siyasal kaosa sürüklenmişken, tarafsız kalmanın tehlikelerinden söz ediyordu.

Mussolini, gençlik çağlarının heyecanlı arasında, ilk planda insana çok çekici gelen sosyalist fikirleri savunmuş ve Sosyalist Parti'nin ileri gelenleri arasında yer almıştı. Ama İtalya'da savunması yapılan sosyalizmin, savaşlarda pek belirli biçimde ortaya

çıkan karakterlerini tanıdığı için milliyetçi sosyalizme kaymıştır. Böylece Mussolini başta olmak üzere sosyalistlerin bir kanadının artık milliyetçilerle birlikte oldukları açıkça görülmeye başlamıştır. Bu hareket, sosyalistleri güç duruma düşürmüştü ve çok geçmeden Mussolini Sosyalist Parti'den çıkarılmıştır.

1915 yılında savaşa giren İtalya, sönük bir zafer kazanarak, tekrar kaynayan iç politikasına dönmüş, savaşın bitmesiyle, ülke tehlikeli bir anarşizmin içine girmiştir. Zira ülkeyi savunanlar her yerde ve her vesile ile tacize uğramakta, subaylara ve erlere sık sık saldırı olayları görülmektedir. Cepheden yaralı ya da salimen dönenler, cinayet suçluları gibi kovalanmaktadırlar.

Milli kuruluşları ve kutsal kavramları yıkmak için olağan üstü çaba gösteren anarşistler, Sosyalist Partisi'nin çabası altında birleşmişlerdir. Bütün bu kargaşanın arasında (Romahlar'ın bir sembolü olan ve İtalyanca'da 'politika cemiyeti' anlamına gelen) ilk 'Fascio' (Faşyo) kurulmuştur. 'Başında Benito Mussolini'nin bulunduğu 'Milano Faşyosu', savaşın anlamını ve önemini İtalyan halkına anlatmak amacını taşıyordu.

16 Şubat 1919 günü, meydana gelen bir olay Mussolini ve yandaşlarının büyük tepkisini çekmiştir. Kızıl bayraklarla yürüyüşe geçen elli bin kişi, otuz borunun eşliğinde çalman enternasyonal marşıyla Milano sokaklarında dolaşmıştır. Bayrakların arasında savaşa ve ülkeye hakaretler yağdıran dövizler taşınmaktadır (Berüto 1988, ss.29-30).

Bir savaş gazisi olan ve İtalya'nın savaşarak dünya ülkeleri arasında saygınlık kazanacağına inanan Mussolini, bu olaydan iki gün sonra 18 Şubat 1919'da **İl Popolo d'İtalia** Gazetesi'nde sert bir makale yayınladı.

Eğer savaşa karşı çıkmak, bir rezil spekülasyon için maske olarak kullanılıyorsa, interventista (savaş yanlısı) olmaktan utanç değil, ancak gurur duyan bizler de kendi sözümüzü haykırıyoruz: Geri çekilin çakallar! Ölülerini ikiye ayırmak yasaktır... Ey savaş istediğini bilerek, savaşı isteyen kahramanlar!.. Ölüme gittiğini bilerek ölüme gidenler! Hissetmiyor musunuz ki, çakal sürüleri kemiklerinizi eşelemek niyetindedirler. İnsanüstü fedakarlığınıza tükürmek çabasındadırlar. Muzaffer ruhlar, korkmayınız! Olay henüz başladı ama tamamlanmayacaktır. Sizleri savunacağız. Ölülerini savunacağız. Hem de bütün ölülerini... Şehrin alanlarında ve sokaklarında siper kazmak gerekse bile... (Noyan 1978, s.89)

Makalenin etkisi çok geçmeden bütün ülkeye yayılmıştır. Artık interventistalar, savaş gazileri, milliyetçi gençler, bu ateşli önderin arkasından gitmeye hazır duruma

gelmişlerdir. 'Yurtseverler' adı altında toplanan bu grup komünizme savaş ilan etmiş ve 23 Mart 1919 günü yapılan bir toplantıda 'Mücadele Faşyoları' kurulmasına karar verilmiştir. Savaş sonrasının işsizleri ve sabıkalı haydutlar (lümpenler) Mussolini'nin faşyolanında toplanmaya başlamışlardır. Bunlar kendilerine 'yabaniler', 'belalılar', 'bitikler' gibi isimler takmaktadırlar. Sonraları 'kara gömlekliler' adını almışlardır. Ardından 'Fasci Italiani di Combattimento' (İtalyan Muharıpleri Birliği) adlı partiyi kurarak siyasi alanda mücadelelerine başlamışlardır.

Hemen bir yıl sonra 'Ulusal Faşist Partisi' adını alan bu parti giderek güçlenmiş ve aynı yıl (1920) yapılan seçimlerde otuz beş milletvekili çıkarmayı başarmıştır. 1922'de ise artık sayıları iki yüz elli bine ulaşan faşistlerin Roma'ya doğru yürüyüşe geçmeleri üzerine, Kral Vittorio Emmanuelle, partinin başkanı olan Benito Mussolini'ye başbakanlığı vermek zorunda kalmıştır.

29 Ekim 1922'de kral tarafından başbakanlığa atanan Mussolini, çok geçmeden anti-demokratik yasalar çıkararak muhalefeti yok etme eylemine girişmiştir. 1923 yılında Mussolini, her iki meclisten de faşist partisini güçlendiren bir yasa geçirmeyi başarmıştır. Buna göre oyların çoğunu almış olan parti, üyeliklerin üçte ikisini alıyor, geriye kalan üçte biri öteki partilerce aldıkları oy oranına göre bölüşülüyordun Ancak bu kadarla da yetinmeyen Mussolini, 1925 yılında Sosyalist Partisi'nin kapatılmasını sağlamış ve yayın organın çıkması yasaklanmıştır. Corriere Della Sera gazetesi zorla ele geçirilmiştir. 31 Aralık 1925'te çıkan bir yasa ile gazetecilik yapma hakkı yalnız faşistlere tanınmıştır. 24 Aralık 1925'te Mussolini'ye yasa kuvvetlerinde kararname çıkarma yetkisi tanınmış ve hükümet başkanının (Yani Mussolini'nin) isteği olmaksızın, hiçbir yasa tasarısının meclislerin gündemine konmaması hükmüne bağlanmıştır. 31 Ocak 1926'da ülkeye dönmeyen muhalifler vatandaşlıktan çıkarılmış, 3 Nisan 1926'da grev yapılması yasaklanmış ve faşist sendikalar kurulması yoluna gidilmiştir. Yine 1926 yılı içinde muhalefet partileri, gazeteler ve örgütler kapatılmıştır. Ceza yasası faşistleştirilmiş ve özel mahkemeler kurulmuştur. Gençlik kuruluşları faşist okullar biçimine getirilmiştir(Noyan 1978,s.81).

Mussolini'nin ve faşizmin bu hızlı yükselişi ve hakimiyet kurması, zamanın aydınlarının ve devlet adamlarının başlarda faşizmi bir tehlike olarak görmemelerinden kaynaklanmaktadır. Eski bir İtalyan faşisti Giurati, 1920'ler İtalya'sında faşizm tehlikesine karşı aydınların ve demokratik örgütlerin davranışlarını şöyle anlatır :

Faşizm ve faşistler inada ve aptalca küçümsenmiştir. Anti-faşistlere bakılırsa, Mussolini, benzeri pek çok bulunan halk adamlarından biriydi.

Hiç kimse siyasal bataklığın durgun ve kokmuş suları altında bir volkanın patlamaya hazır duruma geldiğini görmüyordu (Noyan 1978,s.64).

1921 seçimlerinde sağcı Başbakan Giovanni Giolatti'ni Milliyetçi Cephesi'nin ortak aday listesinden parlamentoya 35 faşistin girmesi de önemsenmemiştir.

Mussolini'yi iktidara götüren faşist komandoların 'Roma üzerine yürüyüşleri' öncesi günlerde bile, siyasal parti başkanları muhtemel bir tehlikeden söz edilmesini gülümsemeyle karşılıyorlardı. Proleter sosyalistlerin davranışları ise büsbütün gafletti. Onlara göre, "Burjuvazinin sınıf egemenliğinin bütün biçimleri, bu ister demokratik kılıfa hürünsün, ister faşist bir etiket taşıсын aynıdır(Noyan 1978,s.14). Hatta faşizmi sosyalist devrimi hızlandıracak bir aşama olarak gören solcular vardı.

Bütün bunlar Mussolini ve faşizmi ateşledikten sonra, geriye dönüp bakan sosyalistler geçte olsa hatalarının farkına varmışlardır. Almanya'da nasyonal sosyalizmin ortaya çıkışını hazırlayan ortam ile, İtalya'da faşizmin içinde belirlediği ortam arasında büyük benzerlikler vardır. Bu dönemde Almanya toplumsal, siyasal ve ekonomik sıkıntılar içinde bulunuyordu. I. Dünya Savaşı'ndan yenik bir ülke olarak çıkmış, İmparator II. Wilhelm ülkeden kaçmıştı. Hükümet, savaş sonrası bir ülkenin sorunları karşısında yetersiz kalıyordu.

Komünistler anarşik durumdan yaralanarak iki kez hükümet darbesi yapmak istemiş, hatta 1919 yılında. Münih'te yönetimi ele geçirmişlerdi. Kısacası -tıpkı İtalya'da olduğu gibi- kapitalist egemen sınıfın üstünlüğü tehlikeye düşmüştü.

Yenik bir ülke, işsizlik, demokratik ilkelerin kurulu üretim biçimini yürümesini sağlayamaması gibi etkenler toplumsal bunalımı derinleştiriyordu. Küçük burjuva sınıfı, sınıf yapısının gereği olarak, toplumsal karışıklıktan çekindiği; kapitalist burjuva sınıfı ise üstünlüğü tehlikeye düştüğü için bu ortamda komünist eylemin artan etkinliğinden büyük bir korku duyuyor, bu gidişe son verecek bir akımı yaratmak, ya da en azından desteklemek için hazır bir psikoloji içinde bulunuyordu. Başka bir deyişle ; İtalya 'daki dekor hazırlığı gene, oyuncular da yaklaşık olarak aynıydı. Sorun şimdi aynı oyunun oynanıp oynanamayacağı idi.

I. Dünya Savaşının ardından, sağ cephede meydana gelen parçalanmalar nedeniyle, birçok parti ve örgüt ortaya çıkmıştı. Alman Ulusal Halk Partisi, Alman Muhafazakar Partisi, Alman Halk Partisi, Çelik Miğfer (Stahlhelm) Birliği, Oberland Birliği, Kurt adam (Werwolf), Genç Alman Cemiyeti, Nasyonal Sosyalist Mücadele Topluluğu Almanya bunlardan sadece bir kaçıydı. Bu örgütlerin ve partilerin taraftar ve üyeleri de düşünsel olarak birbirinden farklıydılar: Soylu siviller ve onların askerleri, monarşinin tekrar inşası için kolları sıvamış muhafazakarlar, orta ve küçük burjuvazinin hayal kırıklığına uğramış kesimi, devamlı sınırsız egemenlik hakkına sahip olmuş ve bu yüzden de olanaklarını bir gün kaybedecekleri endişesini taşıyan sanayiciler, savaşta ve savaştan sonra dışlananlar... Hepsinin ana hedefi, demokratik cumhuriyete karşı olmalarıydı.

Birçok parti, birlik ve gönüllü cephelerin arasında, 5 Ocak 1919'da Anton Drexler ve gazeteci Kari Harrer tarafından kurulmuş Alman İşçi Partisi'de (DAP) vardı. Bu parti, dağılık haldeki bazı küçük sağ gurupçukları kendi bünyesinde toplamıştı(Caşen 1997,ss27-28).

12 Eylül 1919'da Adolf Hitler (1889-1945), Münih'te önemsiz bir parti olan Alman İşçi Partisi'nin bir toplantısına ordunun emriyle katılır. O sırada ordu, siyasal faaliyetlere ve siyasal partilere bir hayli ilgi duymaktadır. Bunun sebebi, ihtilal dairesinin askerlere, siyasal faaliyette bulunma hakkı vermesinden kaynaklanmaktadır. Hitler, görev icabı katıldığı bu toplantıdan birkaç hafta sonra Alman İşçi Partisi'ne kayıt edildiğini bildiren bir yazı aldı ve yürütme komitesine yedinci üye oldu.

Adolf Hitler, Alman İşçi Partisi'ne girdikten sonra büyük bir hevesle parti çalışmalarına başladı. Toplantılar düzenledi, bildiriler yazdı, davetiyeler dağıttı. Münih'in Hofbraeuhaus Birahanesi'nde, 24 Şubat 1920'de düzenlediği iki bin kişilik salon toplantısında, Drexler ile birlikte hazırladıkları yirmi beş maddelik programı ilan etti ve partinin adının 'Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi' olarak değiştirdi. (Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartie - NSDAP) İlan ettikleri yirmi beş maddelik programda, Alman Irkı'nın üstünlüğü açıkça ileri sürülüyor, eğitim sisteminin devlete saygı temeli üzerinde kurulması gerektiği ve parlamenter sistemin soysuzlaşmış bir sistem olduğu savunuluyordu. Çünkü Nasyonal Sosyalistlere göre, parlamenter demokrasi Almanya'nın yıkımı olmuştu.

Diğer maddelerde ise yine ırkçılığın ön planda tutulduğu birtakım öneriler yer alıyordu. Şöyle ki : Basındaki Yahudi ve materyalist öğeler temizlenmeli, gerçek bir Alman basını kurulmalı, Roma kaynaklı kozmopolit ve materyalist hukukun yerini Cermen hukuku almalı, Devlet merkezleştirilmeli, din özgürlüğü, Cermen Irkı'na zarar getirmemek kaydıyla tanınmalı, tüm Almanlar aynı devletin içinde toplanarak, savaştan sonra Almanya'nın elinden alınmış olan eski sömürgeler geri alınmalı(Canşen 1997,s.28)

Adolf Hitler ve partisi NSDAP, bu program açıklan diktan sonra, özellikle zenginliği yeniden sağlamak ve yitirilmiş toprakları geri almak yolundaki sözleri sayesinde hızla yükselmeye başladı. Yahudilere yönelttiği saldırılar, ülkelerin acılarını yükleyebilecekleri bir kitle bulmaktan mutluluk duyanların desteğini kazanmıştı.

Bu hızlı yükseliş, üç yıllık depresyondan sonra yapılan seçimlerde (30 Ocak 1933) , yaşlı devlet başkanı Hindenburg'un (1847-1934) önerisi ile çoğunluğu sağlayamamasına rağmen Reichstag'ın en güçlü partisi durumunda bulunan Nasyonal Sosyalist'lerin önderi Adolf Hitler'in şansölye olmasıyla devam etmiştir.

Hitler iktidara geçtikten hemen sonra, yeni seçimler için Reichstag'ı dağıtmış ve yapılan seçimlerde sandalye sayışım arttırmıştır. Bu noktadan sonra anayasa ve hukuka bağlılığı da bir kenara atan Hitler, siyasal faaliyetleri de yasaklamıştır. 1934 Ağustos'unda, Hindenburg'un ölümü üzerine hükümet başkanlığı yanında, devlet başkanlığını da alarak Almanya'nın 'Führer'i haline gelmiştir(Waüs 1988,s.247).

Artık Hitler, totaliter ve tam anlamıyla acımasız bir diktatör durumuna gelmiştir. 'Führer' ligi kazandıktan sonra, işçi sendikaları kapatılmış, radyo ve gazeteler Nazi propaganda araçları haline gelmiştir. Hitler bu amaçla, **Völkischer Beobachter** adında batmak üzere olan ve haftada iki defa çıkart Yahudi aleyhtarı bir gazete satın almıştır. Rejime karşı olanlar hızla tutuklanmaya başlamış ya da öldürülmüşlerdir. 600.000 Alman Yahudi'si ağır ve inanılmaz cezalara çarptırılmış ve 1935 yılında çıkan Nürnberg Yasaları ile bütün vatandaşlık hakları ellerinden alınarak mallarına el konulmuştur.

Hitler, kitleleri etkileyecek propaganda araçları yanında maddi baskı aracı olarak, demokratik güçleri yıldırarak veya yok edecek, partiye bağlı 'komando birlikleri' de

oluşturmuştur. Sonradan 'Sturm Abteilung' (Saldın Birlikleri) adını alan ve kısaca 'SA' olarak anılan bu birlikler, Hermann Goering ve Röhm'ün komutasında hızla gelişmişlerdir. 1925 yılında da SA'ların bünyesinde, Hitler'i korumakla görevli 'Schutz Staffel' (Koruma Birliği), yani 'SS' ler göreve başlamış ve Alman sadizminin baş aktörlerinden Himmler bu birliğin başına getirilmiştir.

1922 yılında sayıları altı bini bulan SA'lar Bavyera'da üstlenmişler ve tıpkı Mussolini'nin 'kara gömleklileri' gibi, 'kahverengi milisler' diye tanınmışlardır.

Adolf Hitler, Devlet Başkanlığı'nı aldıktan sonra, kitleleri eyleme çağıran söylevlerle kısa sürede Alman halkının yüzde88'inin güvenini kazanmıştır. İktidara gelişinin üçüncü yılında Versailles Antlaşması ile Alman silahlı kuvvetleri için konulan bütün sınırlamaları kaldırarak, 7 Mart 1936'da Rheinland'ı işgal etmiştir. Aynı yıl, Mussolini gibi o da İspanya İç Savaşı'nda Franco'ya yardım etmiş ve 1937 yılının sonunda, batılı devletlerin silahlanmalarına fırsat vermeden, Almanca konuşan bütün devletleri birleştirmeye karar vermiştir. 13 Mart 1937'de Avusturya'yı, 30 Eylül 1938'de Çekoslovakya ve ardından Bohemya, Moravya ve son olarak 23 Ağustos 1939'da Polonya'yı işgal ederek, II. Dünya Savaşı'nı başlatmıştır.

Önceleri Alman zaferleri birbirini kovalamış, Hitler bütün Avrupa üzerinde hakimiyet kurmuştur. Devlet sınırlarını yeniden çizmiş, aldığı yerlerde kurduğu güdümlü hükümetler arasında işbirliği sağlamaya çalışmıştır. 22 Nisan 1941'de daha önce Alman-Rus saldırmazlık antlaşmasını imzalamasına rağmen Sovyetler Birliği'ne saldırmış, fakat Moskova önlerinde yenilgiye uğrayarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. 1942 yılı sonuna kadar süren basanları, 2 Şubat 1943'teki Stalingrad bozgunundan ve Normandiya'da yeni bir cephenin açılmasından sonra başarısızlığa dönmüştür. Bu başarısızlıkların ardından Almanya'da iç muhalefet başlamış, Hitler kendisine düzenlenen bombalı suikastı küçük yaralarla attıktan sonra, aralarında ünlü mareşaller ve generallerinde bulunduğu suikastçıları idam ettirmiştir.

Adolf Hitler, üst üste gelen terslikler ve Almanya'nın kesin olarak yenileceğini anlayınca, kendisini Bavyera'da ki karargahına götürmek isteyen yakınlarını dinlememiş ve 30 Nisan 1945'te şansölyelikteki beton sığınağında intihar etmiştir(Noyan 1978,s.81).

30 Ocak 1933'ten, Berlin'de Sovyet orduları tarafından sarılan başbakanlık binasının mahzeninde intihar ettiği 30 Nisan 1945 yılına dek, 12 yıl dört ay süren kanlı

diktatörlüğü ile yalnız Alman halkına değil, bütün dünya halklarına ölüm, kan, barut, gözyaşı ve işkence yağdıran Adolf Hitler, savunduğu milliyetçi ideoloji ile bir avuç toprağı, bir damla insan kanına tercih etmiştir. Bu düşüncelerini Kavgam adlı kitabında açıkça dile getirir.

İnsan yaşamına ancak bu kadar önem veren siyasi rejimlerin sanata ve sanatçıya da olumlu yaklaşımları düşünülemez. Nitekim hem Mussolini hem de Hitler iktidarlarında birçok sanatçı hapse atılmış, çeşitli işkencelere maruz kalmış, ülkelerinden kaçmak zorunda bırakılmış hatta öldürülmüşlerdir. Aralarında Einstein'ın da bulunduğu 75 bine yakın Alman aydını, Thomas ve Klaus Mann gibi ünlü sanatçılar ülkelerini terk etmek zorunda kalmış, halkı uyandıracak ne kadar kitap varsa törenlerle meydanlarda yakılarak Almanya karanlığa boğulmuştur. Ülkesinden göç etmek zorunda kalanlardan biri de ünlü yazar Bertolt Brecht'tir. Brecht, Almanya'da faşizmin iktidara geldiği 1933 yılını izleyen 1934 yılında verdiği ünlü söylevde, Almanya'da demokrasiyi savunanların, erdemlerinden ötürü değil, güçsüz ve korkak oldukları için yenildiklerini söylemiştir (Sanca 1987,s.131).

Aynı şekilde, 1922'den 1943'e kadar bütün İtalya'da, 1945'e kadar da Kuzey İtalya'da hüküm süren Mussolini iktidarı sırasında da, aralarında Antonio Gramsci'nin de bulunduğu sosyalistler zindanlarda işkencelere maruz kalmış ve öldürülmüşlerdir. Tıpkı Brecht gibi Gramsci'de faşizmin önlenemeyen yükselişinin nedenini sosyalist kesimin 'gevşekliğine' bağlamaktadır;

İşçi sınıfı niçin yenilmiştir? Niçin birleşmemiştir? Faşizm niçin emekçi halkın geleneksel partisi olan Sosyalist Parti'yi yalnız fizik planda değil, ideolojik planda da bozguna uğratmayı başarmıştır? İtalyan proleter partileri niçin devrimci açıdan her zaman cılız kalmışlardır. Bunlar niçin sözden eyleme geçecekleri anda iflasın eşiğine gelivermişlerdir(Macciocchi 1979,s.13).

Brecht ve Gramsci çağımızın en önemli düşünürlerinden ve sanatçılarından ikisi yalnızca, faşizmin milyonlarca yaşama mal olan gelişimini önceden sezebilmişler ve bu gelişimi demokratik ve aydın insanların nasıl engelleyemediklerini üzüntüyle izlemişler. Ne gariptir ki, Adolf Hitler'de tıpkı Brecht ve Gramsci gibi faşizmin ve nasyonal sosyalizmin daha ilk günlerde durdurabileceğini söylemiştir. "Bizim gelişmemizi önleyebilecek tek tehlike, karşımızda olanların gelişmemizin taktiklerini ve stratejimizin

özünü kavraması ve daha ilk günlerden itibaren eylemimizin çekirdeğini kırmasıydı(Noyan 1978,s.78).

Goebells'de Hitleri bu konuda destekleyerek "Karşımızda olanlar ne kadar zayıf olduğumuzu bilebilseydiler çalışmalarımızı daha başından önleyebilirlerdi" demektedir(Macciochi 1979,ss.35-36).

Faşizmle birlikte, uzantısı nasyonal sosyalizmin neden oldukları II. Dünya Savaşı'nın önce Avrupa'ya, sonra tüm dünyaya yayılan etkileri hem bireyler,; hem de toplumlar üzerinde onarılmaz yaralar açmıştır. Değişen siyasal düzenler ve ekonomilerin yanında, savaşın getirdiği olumsuz sonuçlar sanatı ve sanatçıları doğrudan etkilemiştir. Bu etki bütün sanat türlerinin yanında tiyatroya da yansımıştır.

Bütün baskıcı rejimlerde olduğu gibi faşizm ve nasyonal sosyalizmde de sanatçılar 'güdümlü bir sanat anlayışına' zorlanmışlardır. Bu zorunluluğu kabul etmeyip ölümü göze alanların yanında, boyun eğenler de olmuştur. Bu kabullenişin sebepleri ise çok çeşitli olabilir. Kimi 'Paolino' gibi çok sevdiği insanı kurtarmak için, kimi de 'Hendrik Höfgen' gibi kariyer ya da daha çok alkış için 'ruhunu şeytana teslim edebilir.

Her ne olursa olsun tiyatro sanatı, bütün yasaklara kısıtlamalara ve insanlık dışı uygulamalara gereken yanıtı, 'bir dönemin ve insanların' eleştirildiği oyunlarla vermiştir.

Latin Amerika ve diğer ülkelerde, bugün bile faşist yandaşlar ve, faşistçe uygulamalar görülmektedir. Ve sanatın üzerinde çeşitli yaptırımlar halen uygulanmaktadır. Özellikle ülkemizde sıkça değişen hükümetler, kendi siyasi fikirlerini sanata da 'uyarlama çabasına girerek, sanat kurumlarını politik birer malzemeye dönüştürmeye çalışmaktadırlar.

3.MEFİSTO OYUNUN İNCELENMESİ

3.1 KLAUS MANN'IN YAŞAMI VE SANATI (1906MÜNİH-1949CANNES)

Çok kısa bir yaşam süren Klaus Mann, kendi başına var olabilme savaşına ve sanat hayatına çok küçük yaşlardan itibaren başlamıştır. Bu erken başlayan savaşın en büyük nedeni edebiyat dünyasında tanınmış yazarlar olan babası ve amcasının gölgelerinden kurtulma isteğidir.

Yedi yaşından itibaren dram, balad ve roman yazmaya başlayan Mann; zeki ve sevgi dolu kardeşler arasında mutlu, zengin ve kültürel çevresi geniş bir çocukluk dönemi geçirir. Babası Thomas Mann ve amcası Heinrich Mann, Klaus'un çocukluk dönemlerinde şöhretlerinin zirvesindedirler.

On sekiz yaşında gazete ve dergilerde yazılan yayınlanmaya başlar ve Berlin'de yayınlanan bir gazetenin tiyatro eleştirmeni olur. Ardından 1925 yılında ilk eseri **Vor Dem Leben'i (Hayatın Karşısında)** yayımlar. Sanatın ve tiyatronun gelişim içinde olduğu bir dönemde, ilk oyunu olan **Anja und Ester (Anja ve Esther)** Hamburg'da sahnelenir (1925). Kendisinin de rol aldığı bu oyunda, kız kardeşi Erika, nişanlısı Pamela Vvedeking ve yönetmen Gustaf Gründgens ile birlikte çalışır.

Kendisini sanat dünyasına ispatlama çabasıyla babası ve amcasından farklı bir yöneliş çizmeyi başaran Mann, çok geçmeden dikkatleri çekmeyi başarır. Genç yaşma rağmen hızlı yükselişi, uzandığı geniş çevre ve ardı ardına verdiği eserler Klaus Mann'ı birden gençlerin gözdesi durumuna getirmiştir.

Gründgens o tarihteki bir yazısında Mann 'in kaderinin belki de 'yeni gençliğin yol göstericisi' olarak çizildiğini belirtiyordu(Macciochi 1979,s.38).

Her dönemde, her sanatçının aldığı övgüler gibi, eleştirilere de hedef olur. Hızlı yaşadığı üretim hayatı yüzünden eleştirmenler tarafından, 'fazla yazdığı için kaliteyi düşürmekle' suçlanır.

Kendisine farklı bir cinsel yaşam seçen Klaus Mann'ın bu eğilimi ilk eserlerinde hissedilmez. Fakat bu tercihini sanatına yansıtan başka sanatçılar gibi O' da eşcinselliği kendi yaşamının sorunu olarak Der Fromme Tag (Dindar Gün) (1926) adlı eserinde açıkça tematize eder. Aynı yıl yayınladığı, Genç ve Düşünen **Avrupa'nın Bugünü ve Yarını** gibi iddialı bir başlığa sahip makaleyle entelektüellerin sosyal sorumlulukları üzerine bir tartışma başlatır. Farklı bir yaşam süren Klaus Mann'ın eserleri kendisi gibi tercihlerde bulunan gençlerin tarzını yansıtmaktadır. Hayata önem vermeden yüzeyde yaşayan, sağlıklı davranışlar sergilemeyen ve bunları hayatın derinliklerini bulmak adına yapan jenerasyonu en iyi betimlediği eseri **Treffpunkt Im Unendlichen (Sonsuzlukta Buluşma)**'dır. Romanında işlediği, uyuşturucu bağımlısı olmanın verdiği ıstırap ve çözüm olarak intihar fikri ilk kez oyuncuya sunulmaktadır.

Lüks içinde aşırıya kaçan, uyuşturucu maddelerin sahte cennetlerinde geçen, belirli yaşam alanı olmadan süren bir hayata rağmen hep hızla, neredeyse zahmetsizce (ve sıklıkla baştan savma) yazdı (Walther 1978,s.445).

Birçok ilki yaşayan ve hızlı bir gelişimle yaşamını ve felsefesini yazımına yansıtan Klaus Mann, 1927 ve 1928 yıllarında kız kardeşi Erika ile Paris, New York, Los Angeles, Hollywood gibi birçok kent dolaşırlar. Böylece Mann, sanat ve sinema dünyasını ünlüleriyle tanışma fırsatı bulur.

Avrupa'ya döndükten sonra Mann'ın yaşam çizgisi ve düşüncelerinde Nazizm ile birlikte gelen köklü bir değişiklik olur. 1929 yılında yayımladığı **Alesander** adlı romanı bu değişim başlangıcıdır. Alman yazarların çoğunluğu ve Mann Ailesi' de Yahudi ya da özgürlükçü olmaları sebebiyle, Hitler'in baskısıyla yaşamlarını başka ülkelerde sürdürme zorunluluğuyla karşı karşıya kalırlar. Thomas Mann, İsviçre'ye kaçarken, Klaus Mann ve amcası Heinrich Mann, Andre Gide ve A. Huxley ile birlikte nazizm karşıtı hareketi canlı tutabilmek amacıyla Avrupa'yı dolaşırlar.

Yıllar sonra yazdığı otobiyografisinde, Hitler iktidarı öncesinde kendisini sürekli arayışta, durup dinlenmeyen, rahatsız, sürüklenen bir insan olarak tanımlamaktadır.

Fakat 1933 yılında Hitler'in iktidara gelmesinden sonra yaşadığı olaylar, Mann'ı siyasi sorumluluğun bilincinde, faşizme karşı mücadeleyi amaç edinmiş bir savaşçı konumuna getirir.

Bu düşüncelerle Almanya'yı terk eden Klaus Mann, sürgündeki Alman yazarların bir temsilcisi olarak Anti-Faşist Yazarlar Kongresi'ni düzenler. Böylece politik tavrını net bir biçimde ortaya koyar.

1933 yılının sonların Amsterdam'a yerleşen Mann, 1935 yılına kadar Querido Yayınevi için **Die Sammlung (Toplama)** adlı aylık dergiyi yayımlar. Bu dergide yazdığı makalelerle Avrupalı Anti-Faşistlerin birleşmesi için çabalar. Aynı yıllarda kız kardeşi Erika'nın kurduğu ve sadece genç sığınmacıların girebildiği **Die Pfeffermühle (Karabiber Değirmeni)** isimli kabareye taşlamalarda yazmaktadır.

1934 yılında Sovyetler Birliği'ne giden Mann, o dönemde örnek aldığı kişiler olan Andre Gide ve amcası Heinrich Mann'ın etkisiyle sosyalist fikirlere iyice yaklaşır.

Rusya'dan döndükten sonra ise tüm ailesi ile birlikte Amerika'ya gider ve Amerikan vatandaşı olur.

Yaşamında ki tüm bu karmaşanın yanında yazmaya devam eder. Bu dönemde verdiği eserler ; **Flucht In Der Norden (Kuzeye Kaçış)** ve **Symphonie Pathetique (Patetik Senfoni)**'dir. 1936 yılında ise **Mefisto'yu** yazar ve yayımlar. Klaus Mann bu romanında; satirik bir havada Hendrik Höfgen adlı aktörün yaşam öyküsünü anlatır. **Mefisto** yazıldığı dönemde ve sonrasında oldukça büyük bir etki yaratır. Romanın dağıtımı 1966 yılında Federal Almanya'da yasaklanır. Bu karar 1971 yılında Anayasa Mahkemesi'nce 'Gründgens'in aşağılandığı' gerekçesiyle onaylanır. Buna rağmen **Mefisto**, cep kitapları şeklinde, tiyatro oyunu ve sinema filmi olarak dünya çapında saygı gören bir eser olur. Ve ancak 1981 yılında yeni bir basımı yapılır ve Best Seller olan eser Mann'ın yeniden keşfedilmesini sağlar.

Mefisto'dan sonra 1939 yılında **Der Vulkan (Volkan)** adlı romanını yayımlar. Bu eseriyle büyük bir çıkış yapar ve Der Vulkan dünyanın dört bir yanına dağılmış sanatçılar tarafından sahnelenir.

Alman faşizminden kaçarak, artık Amerika'ya yerleşmiş olan Mann, burada makaleler, kitaplar ve kendisine ait olan **Decision (Karar)** adlı dergide, Amerikalılara faşist olmayan diğer Almanya'yı ve Avrupa'nın özgürlükçü geleneğini tanıtmaya çalışır. Bu yeni amaç O'nu İngilizce yazmaya zorlar.

Sesleniş olarak yeni dünyaya açılmıştır ama aynı zamanda da vatanından kopmaya da başlamıştır artık. Yazdığı makale tarzı kitaplar okuyucusuna daha rahat ulaşma imkanı sağlar.

1942 yılında otobiyografisini İngilizce olarak yayımlar : **The Turning Point (Dönüm Noktası)** bu kitabıyla, Klaus Mann'ın, var oluşunun doğal sorunlarının farkın vardığını ve sınırlı yazarlık yeteneğiyle ölüme duyduğu özlemi gizleyemediğini görürüz.

1944 yılında ise; kendisine yakıştırdığı, 'anlatıcı, yorumcu, uyarıcı, propagandist ve eleştiricilik' kimliğini bir kenara itip Amerikan ordusuna katılır. 'Dönüm Noktası' olarak kabul edeceğimiz bu kararla, 1944-1945 yıllarında psikolojik ordunun savaş kısmında görev alarak müttefiklerin İtalya'yı güneyden işgaline katılır. Savaşın sonunda Amerikan Kara Kuvvetleri Gazetesi **Stars And Stripes (Yıldızlar ve Çizgiler)** için özel muhabirlik yaparken edindiği izlenimleri şöyle anlatır "Bu açması korkunç ulus daha nesiller boyu fiziksel ve ahlaki olarak kötürüm kalacaktır(Walther 1978,s.493).

Sürgündeyken anılarındaki Almanya için savaşan ve döndüğünde gerçeklerle karşılaşan Klaus Mann'ın barış içindeki dünya hayali, kısa sürede soğuk savaşla yani Amerikan parası ve Rus fanatizminin mücadelesi ile yıkılır. Bu yıkımın ardından otobiyografisini Almancaya çevirir ve daha kapsamlı olarak yeniden düzenleyerek *Der Wendepunkt -Ein Lebensberichi* (Dönüm Noktası-Hayat Hikayesi) adıyla yayımlar. İçinde dönemin ünlü kişiliklerinin portrelerine yer verdiği bu eserinde, Hitler gerçeğine, Çekoslovakya'nın tarihine, New York'un uluslararası yaşamına ve Almanya'nın talihine tanıklık edilir. Birçok tarih kitabından daha açık kaleme alman bu eserle Mann, makale türündeki üstünlüğünü bir kez daha ispat eder.

Bütün savaşına rağmen özlediği dünyaya kavuşamaması, gitgide büyük bir kaos içine giren hayatı ve olumsuzluklar Klaus Mann'ın yaşama gerekçesini tüketir. Siyasal ve kişisel hayal kırıklıkları, hayat boyu var olan ölüm isteğine karşı koyamaz ve 22 Mayıs 1949'da Cannes'da uyku hapi içerek intihar eder. Döneminde geniş kitlelere ulaşmış olsa da ancak 1960'lı yıllardan sonra hak ettiği başarıya kavuşur(Walther 1978,s.496).

3.2 ARIANE MNOUCHKENE'İN YAŞAMI VE SANATI

1939 yılında Boulogne-sur-Seine'de doğan Fransız yönetmen, 1959-1962 yılları arasında Oxford Üniversitesi ve Sorbonne Üniversitesi'nde psikoloji öğrenimi gördü. 1959 yılında, Oxford'da amatör tiyatro çalışmalarına başladı. 1961 yılında Sorbonne'da Association thetrale des étudiants de Paris topluluğunda Genghis Khan (Cengiz Han) adlı oyunda çalıştı. 1962-1963 yıllarında Uzak Doğu ve Latin Amerika gezilerinde yöresel tiyatroların çalışmalarını izledi. Aynı yıllarda Jacques Lecog'un emprovizasyonlarında eğitim gördü.

1964 yılında Fransa'ya döndükten sonra, daha önce üniversite tiyatrosunda beraber olduğu arkadaşlarıyla Theatre du Soleil'i (Güneş Tiyatrosu) kurdu. Theatre du Soleil'in kooperatif yapısında, yürütmedeki görev ve sorumluluklar paylaşılmıştır. Amatör ve profesyonellerden kurulu topluluk, Mayıs 1968 öğrenci hareketinin bir ürünüdür.

Ariane Mnouchkine, 1970 yılında Paris yakınlarındaki Vincennes adlı şirketi kurarak, sinema dünyasına da adım atmıştır. Theatre du Soleil'in ilk sahnelediği oyun Maxim Gorki'nin yazdığı Küçük Burjuvalar'dır (1964). 1965-1966 yıllarında, Leotard'ın Capitane Francesse'ini, 1968'de Shakespeare'in Bir Yaz Gecesi Rüyasını sahnelediler. 1967'de Arnold Wesker'in Mutfak adlı oyununu da Fransa'da ilk kez seyirciyle buluşturmışlardır. Uyumlu bir ekibin çalışması hissedilen Mutfak, oyuncuların ritim çalışmaları ve Mnouchkine'in Jacques Lecog'tan öğrendiği yeni deneysel emprovizasyon sayesinde, gurubun kendine has biçimini oluşturmasını sağlamıştır.

1969 yılında kendi oyunlarını kendileri yazmaya karar veren topluluk, clown maskaları ve komik öğelerin kullanıldığı bir doğaçlama kolajı olan **Les clown** (Palyaçolar) adlı oyunla başarılarına bir yenisini daha ekledi.

Les Clov'n'dan sonra üç önemli oyuna imza attılar ki bunların sonucunda Fransa'nın en önemli yenilikçi tiyatrosu olarak tanınmaya başladılar: **1789, 1793 ve L'Age d'Or. 1789 ve 1793** adlı oyunlar Fransız Devrimi ve sonrasını konu alıyordu. 68 olaylarının, bir gençlik devriminin sıcaklığının yaşandığı günlerde, büyük etki yaratan bu oyunları Zeynep Oral şöyle anlatıyor:

Belki Fransız İhtilaliyle ilgili tüm gerçekleri öğrenmiyorduk, tümü bize iletilmiyordu ama iletilen her şey, öğrendiğimiz, tanık olduğumuz, yaşadığımız her şey gerçektir (yaşamdaki gibi)...Ve bu gerçeğin baş kahramanları Danton'lar, Robespierre'ler değil "baldırı çıplaklar" di: Umutlarıyla, düşleriyle, kavgalarıyla halktı... İşte 1789'un oyuncularının "baldırı çıplakları" peşine takılmış, 1968 gençliğiyle birlikte, bir sokaktan ötekine koşup teker teker barikatları zapt ederken (dilim sürçtü, "Bastille'i Zaptederken" diyecektim) demek, 'böyle de tiyatro yapılabilirmiş' diye şaşmaktan kendimi alamıyorum(Oral 1990,s.46).

Theatre du Soleil bu oyunlarda siyasal düşünce ile, siyasal katılıma dayanan siyasal halk tiyatrosunu Theatre de la foire geleneği doğrultusunda "yeniden gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Mnouchkine daha sonra 1789'u ve 1976-1977 de çok beğenilen **Moliere** adlı filmleri yönetti. 1979 yılında ise tiyatroya yeniden dönerek Klaus Mann'ın yazdığı **Mefisto: Bir Mesleğin Romanı** adlı eserini tiyatroya uyarlar. Bu oyun Theatre du Soleil'in sahnesi Cartoucherie'de, Avignon Festivali'nde, Louvain la Neuve Tiyatro Atölyesi'nde ve 1980 yılında Lyon, Roma, Berlin, Münih, Loms le Saulnier gibi önemli kentlerde ve festivallerde sahnelenir.

1981 yılından sonra Shakespeare eserlerini yorumlamaya başlayan Mnouchkine, siyasal tiyatrodan, estetik tiyatroya geçişini **II. Richard** ile yapar. Ardından Beğendiğiniz **Gibi** (1982), **IV. Henry** (1984), V. Henry, **On İkinci Gece** ve **Aşkın Gayreti Güme Gitti** adlı oyunlar gelir. Doğu tiyatrosunun geleneksel Kabuki ve Kathakali teknikleriyle yorumlanan bu oyunlar, izleyiciye zengin düş gücünün yanında, Elizabeth dönemi tiyatrosunun konuşak diliyle görkemli bir doğu - batı sentezi seyretme imkanı vermiştir. 1982 yılında Avignon Festivali'nde Mnouchkine'le yapılan bir röportajda bu oyunların biçimi üzerine şunları söyler:

...Oyunların biçimine gelince: Çalışmanın temelini, tiyatronun kaynağı olan doğuda aradık. Batı 'da Yunan trajedilerinin ve Commedia dell'Arte' dışında güçlü bir tiyatro biçimi yoktu... Bugün Ortaçağ bizden çok uzakta. Ancak Japonya kendi ortaçağından çok geç ayrıldı. Bu nedenle biçim olarak bize en yakın ortaçağı yani Japon ortaçağını benimsedik.. Şimdi de ben içinde her şeyi, dansı, müziği, tiyatroyu, ayini bulduğum Asya kültürüne dönüyorum (Press 1996,s.79).

1984 yılında Los Angeles Olimpik Sanat Festivali, Avignon Festivali ve Berlin Film Festivali'ni kapsayan bir turneye çıkan Mnouchkine, 1985 yılında prodüksiyonları Helen Cixous tarafından yapılan epik oyunlar, **I'Historie** terribê **mais inachevee du prince Norodom Shianouk (Prens Norodom Shianouk'un Korkunç Ama Bitmemiş Öyküsü)** ve **The Indiad, or the India of their dreams** (1987) adlı oyunları yönetmiştir. Cixous - Mnouchkine ikilisi daha sonra 1989'da **La Nuit Miraculeuse** adlı televizyon programında tekrar birlikte çalışmışlardır.

Mnouchkine'nin tiyatroya getirdiği yenilikler, Fransa ve dünya tiyatro tarihinde yerini almasını sağlamıştır. Çeyrek milyon seyirciyi, Shakespeare'in 'evrensel, popüler beğenisini seyirciye aşlamayı başarmıştır. Mnouchkine'in diğer büyük başarısı da, beraberinde oluşturduğu gurubun üyelerine bireysel zaferler yaşatmasıdır. Theatre du Soleil'e, Commedia dell'Arte'nin sert disiplinini ve sirk formunun yanında demokratik tiyatro yapısallığını kazandırmıştır(Press 1996,s.69).

3.3 MEFİSTO OYUNUNUN OLAY DİZİSİNE BAĞLI OLARAK İNCELENMESİ

Arianne Mnouchkine, Mefisto adlı oyununu, Klaus Mann'ın 1936 yılında **Bir Meslek Yaşamının Romanı** alt başlığıyla yayınladığı **Mefisto** adlı romandan tiyatroya uyarlamıştır.

Faşizmin 'sanatçı özelinde', insan üzerindeki baskıcı ve olumsuz tavrını anlatan Mefisto'da, birbirine karşıt iki durumun işlendiğini görürüz. Birinci durum; dönemin Almanya'sının, olaylar ve oyun kişileri yoluyla ekonomik, siyasal ve toplumsal yapısının anlatılmasıdır. İkinci durum ise; oyundaki temel durumu yaratan komünist oyuncu Hendrik Höfgen'in, mesleğinde yükselmek uğruna Nazilere hizmet etmesidir.

Sanatçı - ideoloji ilişkisinin sorgulandığı **Mefisto**, Goethe'nin **Faust** adlı oyunundan esinlenilerek ortaya çıkmıştır. Dr. Faust bilgi için ruhunu şeytana satarken, Hendrik Höfgen'de mesleğinde yükselme hırsıyla Nazilerle işbirliği yapar. Höfgen'in 'Mefisto' rolünü oynaması da, bu adın simgesel olmaktan çıkıp, özdeşleşmeye gidildiğinin göstergesidir.

Klaus Mann romanında, kendi yaşamındaki insanları ve ortamı model almıştır. Ariane Mnouchkine'de bu model insanları ve olayları, olabildiğince gerçeğe yakın ve çarpıcı yorumlayarak oyuna, 'tarihi bir belge' niteliğini kazandırmıştır.

Oyun kişileri Klaus Mann'ın yalçın çevresindeki insanlarla bire bir örtüşmektedir. Hendrik Höfgen karakteri; Klaus Mann'ın kız kardeşi Erika'nın, Nazilere katıldığı için ayrıldığı kocası Gustaf Gründgens'in yansımasıdır. Gründgens Hitler'in iktidarı ele geçirmesinden sonra devlet tiyatrolarını kurmakla görevlendirilmiştir. Sebastien, Erika ve Thomas Brückner karakterleri de oyunda, romana göre Klaus; Erika ve Thomas Mann'a daha yakındırlar. Otto Ulrich ise, 24 Kasım 1933'te Berlin'de Gestapo tarafından işkenceyle öldürülen komünist tiyatro oyuncusu Haris Otto'yu sahneye taşır.

Oyundaki Carola Martin ve romandaki Dora Martin aynı gerçek kişiyi yansılamaktadırlar: 1936 yılında Stalin döneminde S.S.C.B.'ne sığınan oyuncu Carola Neher. Oyundaki bir başka karakter Teophile Sarder, oyun yazarı Cari Sternheim'a benzemektedir. Magnus Gottchalk ise; soyadını 1941 yılında karısı ve oğluyla birlikte intihar eden oyuncu Joachim Gootchalk'tan, adını ise Erika Mann'ın yönettiği politik kabarenin (Karabiber Değirmeni) piyanistinden almıştır. Hans Josthinkel'de, Tiyatrolar Genel Müdürü olan Nazi oyun yazarı Hans Johst ve Alman Kültürü Savunma Birliği'nde yüksek görevler alan politikacı Hans Hinkel ile ilişkilidir(MANN1990 s.9).Mefisto, edebiyat ve tiyatrodaki başarısını beyaz perde de yakalamıştır. 1981 yılında Istvan Szabo'nun yönettiği Mefisto adlı filmin senaryosu Szabo ve Peter Dobai tarafından Klaus Mann'ın romanından uyarlanmıştır. Klaus Maria Brandauer, Höfgen rolüyle büyük basan elde etmiş ve film uluslar arası festivallerde ödüller almıştır.

3.3.1 Öndeyiş

Oyunun başında yer alan öndeyişte, yayıncı ve Klaus Mann (daha sonra oyunda Sebastien Brückner) arasında geçen Mefisto hakkındaki yazışma yer alır. Hendrik Höfgen'e saldırı olarak kabul edilen Mefisto adlı romanın Almanya'da yayınlanması yasaklanmıştır. Yayıncının isteklerine boyun eğmeyi kabul etmeyen Klaus Mann bu duruma çok sinirlenerek romanını geri ister.

3.3.2 Sahne I

Öndeyişin sonunda bir oyuncunun yaptığı bağlantıyla ilk sahne olayların başlangıç yeri olan Hamburg Tiyatrosu'nda başlar.

Hamburg Tiyatrosu oyuncularını başarılı bir temsilden sonra seyircileri selamlarken, oyuncularından Hendrik Höfgen seyirciye bir açıklama yapmaktadır. Hitler'in düzenlediği darbe girişimi başarısız olmuş, Hitler tutuklanmış ve Nasyonal Sosyalist Partisi yasaklanmıştır. Bu açıklamadan sonra bütün tiyatro çalışanları kuliste kutlama yapmaktadırlar. Kutlama sırasında Carola Martin ve Hans Miklas politik görüşlerine!eki farklılıklardan dolayı tartışırlar. Miklas, Almanya açlıktan ölürken Fransız şampanyasıyla yapılan kutlamaya sinirlenmiştir. Sebastien Brückner'in gelmesi ile tartışma biter. Carola Martin Sebastien Brückner'i tüm oyuncularla tanıştırır. Ardından bir davete katılmak için oradan ayrılırlar. Soyunma odasında kalan Hendrik Höfgen ile nasyonal sosyalist yanlısı Hans Miklas tartışmayı sürdürürler. Araya giren Otto Ulrich

tartışmanın büyümesine engel olur ve Mıklas'ı oradan uzaklaştırır. Theresa ile kalan Hendrik, Berlin'de sahneye çıkacağı günlerin hayalini kurmaktadır. Hendrik ve Theresa'nın da çıkmasıyla orada kalan Bayan Efeu, Knurr ve Mıklas maddi sıkıntılarının sona ermesi için, nasyonal sosyalistlerin mutlaka iktidara gelmeleri gerektiği üzerine konuşurlar

3.3.3 Sahne II

Hendrik Höfgen, üçüncü sınıf bir kabarede sarhoşlara erotik gösteriler yapan zenci sevgilisi Juliette'i sahneye hazırlamaktadır. Juliette, Hendrik'i sahnede izlemek istediğini söyler, fakat Hendrik buna izin vermez. Juliette'in komünizmi öğrenmek amacıyla sorduğu tüm soruları kaçamak cevaplarla geçiştirmek ister. Juliette yaşamdaki yerini sağlamlaştırmak için bu soruları sormaktadır.

3.3.4. Sahne III

Fırtına Kuşu devrimci kabaresinde Otto, Alex ve Myriam prova yapmaktadırlar. Oyun Almanya'da ki siyasal bozuklukları eleştirmektedir. Prova sonrasında Otto Carola'ya para kazanmak için oyunculuk yaptığını söyler. Çünkü Otto yeryüzündeki tek mesleğinin komünizm olduğunu düşünüyordur.

3.3.5. Sahne IV

Hamburg Tiyatrosu'nda Sebastien'in yazdığı 'Anja ve Esther' adlı oyununun okuma provası için hazırlıklar yapılmaktadır, Sebastien sahne ile ilgili bilgiler verir. Oyundaki erotik sahneler Hendrik'i şaşırtır. Prova sırasında gelen Theophile Sarder oyunu başarısız bulur ve alaylı bir dille eleştirir. Erika ise Sarder'i sadece kendi oyunlarını beğenen bir yazar olmakla suçlar. Ardından öğle yemeğini pahalı bir restoranda yemek üzere çıkarlar. Boş salonda Bayan Efeu, Bay Knurr ve Mıklas görünür. Tek istekleri nasyonal sosyalist devrimin gerçekleşmesidir. Böylece her şeyin daha güzel olacağına inanırlar ve gereksiz gördükleri bu insanlardan kurtulacaklarını düşünerek sevinirler. Lorenz adındaki aç bir genci yemek vermek için çağırırlar. Ardından Lorenz'i Nasyonal Sosyalist Gençlik örgütüne davet ederler. Genç Lorenz, her gün sıcak yemek yiyebilmek için bu örgüte üye olmayı kabul eder.

3.3.6. Sahne V

Sarder, Sebastien, Nicoletta, Erika ve Hendrik bir restoranda tiyatronun, dönemin Almanya'sındaki işlevi, yaşadıkları ortam ve komünizm hakkında tartışmaktadırlar. Dans ettikten sonra tartışma Hendrik ve Sarder arasında, Sarder'in oyunlarında bulunan erotik sahnelere döner. Hendrik bu sahnelerin gerekliliğine inanmadığını söyleyince, tartışma büyür ve içkinin verdiği sarhoşlukla Sarder fenalaşır. Erika ile yalnız kalan Nicoletta, Sarder'a aşık olduğunu itiraf eder ve durumunun umutsuzluğu ile hızla oradan uzaklaşır. Yalnız kalan Erika'nın kafası iyice karışmıştır. Bu arada Hendrik geri döner ve Erika'ya aşık olduğunu itiraf eder. Erika'da Hendrik'e aşkının karşılıksız olmadığını söyler.

3.3.7 Sahne VI

Fırtına Kuşu Devrimci kabaresinde prova yapılmaktadır, Hitler hapistedir ve büyük sanayicilerle olan ilişkisi oyunun konusunu oluşturmaktadır. Her şeyin iyi gittiğini düşündükleri sırada, oyundaki finalin tatmin etmediğini düşünmeye başlarlar. Tartışma başlar ve oyuncular doğru tiyatronun ne olduğu üzerinde şiddetli bir kavgaya tutuşurlar. Myriam Horowitz, devrimci işçi tiyatrosu yaptıklarını savunmaktadır. Oysa Alex yaptıklarının amacına ulaşmadığını, yetersiz kaldığını söyler. Bu sırada dekor perdesi getirilir, üzerinde "Yahudiler, komünistler, sosyal demokratlar...Sabır...Canınıza okuyacağız!" gibi o dönemde içinde çok cesur sayılabilecek sloganlar yazılmıştır. Bu Theresa'yı tedirgin eder. Korkuları ile savaşmasını söyleyen Otto ile tartışırlar. Bu sırada Carola Martin, Lenin'in öldüğünü haber verir.

3.3.8. Sahne VII

Thomas Brückner'in evinde Hendrik, Nicoletta, Erika, Sarder ve Sebastien toplanmıştır. Herkes kendi halinde bir köşede vakit geçirirken Sebastien fotoğraf çekmeye başlar ve oradakileri bir araya toplar. Erika kardeşi Sebastien'in yazılarını övmeye başlar. Fakat Sebastien'in babası Thomas Brückner bu övgüleri ciddiye almaz. Sarder ve Sebastien arasında Hitler'in serbest kalıp kalmaması konusunda tartışma çıkar. Thomas Brückner tartışmayı sonlandırmak amacıyla herkesi, Çehov'un Vişne Bahçesi adlı oyununun son sahnesini oynamaya çağırır.

3.3.9.Öndeyiş

Bir aktör zaman akışım hızlandırmak amacıyla VII. ve VIII. Sahne arasında geçen beş yılda neler olduğunu seyirciye aktarır. Nasyonal Sosyalistler yönetimi ele geçirmek üzeredirler. Fakat insanlar hala bu felaketin ciddi boyutlarının farkına varamamışlardır.

3.3.10. Sahne VIII

Hendrik ve Erika kısa bir süre önce evlenmişlerdir. Hendrik kendisine Almanya'dan gelen mektubu okuyordun Berlin'deki bir çok tiyatrodan davet almıştır. Fakat gidip gitmemekte kararsızdır. Çünkü kısa bir süre sonra yapılacak seçimlerin sonucuna göre hareket etmeyi düşünmektedir. Kariyeri açısından çok önemli bir teklif almış olmasına rağmen dostlarına verdiği sözler O'nu buraya bağlamaktadır. Bu arada Otto, Magnus, Myriam, Theresa, Sebastien seçim sonuçları ile gelirler. Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi seçimlerden ikinci büyük parti olarak çıkmayı başarmıştır. Bu sonuç herkes üzerinde büyük bir şok etkisi yaratır.

3.3.11.Sahne IX

Hamburg Tiyatrosu'nda Hendrik'in Mefisto'yu, Otto'nun da Faust'u oynadığı Faust adlı oyunun provası yapılmaktadır. Hendrik, Nazilere olan öfkesini Miklas'tan çıkarmak ister. Prova sırasında sürekli Miklas'ı tahrik ederek tiyatrodan attırmaya çalışır. Çünkü Hendrik bu tiyatroyu bütün nasyonal sosyalistlerden temizlemek istemektedir. Sonunda amacına ulaşır, çıkan tartışma sonucunda Magnus, Miklas'ı tiyatrodan atar ve Bayan Efeu'ya uyarıda bulunur.

3.3.12. Sahne X

Otto, Hendrik ve Theresa demiryolu köprüsündedirler. Hendrik artık karar vermiştir; Berlin'e gidip bir numara olacak, yerini sağlamlaştırdıktan sonra Fırtına Kuşunu ve dostlarını oraya alacaktır. Böylece davalarını Berlin'de daha güçlü bir biçimde savunacaklarına inandığını söyleyerek dostlarını ikna eder. Ve hemen Berlin'e giden ilk trene biner. Otto tüm bu olanlar karşısında şaşkın ve üzgün bir şekilde evine gider. Yalnız kalan Theresa, Erika ile karşılaşır. Erika kısa oyunlar yazmaya başladığını ve Fırtına Kuşu'nda çalışmak istediğini söyler.

3.3.13 Sahne XI

Fırtına Kuşu'nda Erika'nın yazdığı oyunun provası yapılmaktadır. Oyun ironik bir dille dönemin Almanya'sını eleştirmektedir. Bu oyunun sansüre takılabileceğini düşünen Otto endişelidir. Carola, Myriam, Erika ve Teresa Halkın Gözlemcisi isimli gazetede kendilerine yönelik sözlü saldırıların çoğaldığını anlatırlar. Bu sırada Sarder ve Alex gelir. Adolph

Hitler'in Reich Şansölyeliğine atandığını ve Nazilerin iktidara geldiklerini üzüntüyle açıklarlar. Herkes tedirgin ve şaşkındır. Gazetelerden okudukları haberler onları daha da korkutur. Çünkü ülkedeki sol muhalefet bu gelişmeye tepkisiz kalmış ve gelişmeleri bir sonraki seçime bıraktıklarını açıklamıştır.

3.3.14. Sahne XII

Sarder, Nicoletta, Sebastian, Erika, Carola, Otto, Alex ve Theresa Fırtına Kuşu'nda toplanmış, durumu değerlendirmektedirler. Otto, Sarder ve Carola'ya ülke dışına çıkmalarını tavsiye eder. Bu fikri benimseyen Nicoletta'da Sarder ile gitmeye karar verir. Bu sırada gelen bir telefonla, Thomas Brückner'in üniversite de nasyonal sosyalist öğrenciler tarafından dövüldüğünü öğrenirler. Otto ve Carola dışında herkes oraya gider. Otto, Moskova'ya gidip gitmemek konusunda tereddüt eden Carola'yı ikna eder.

3.3.15. Sahne XIII

Berlin operasında görkemli bir zenginlik içinde Verdi'nin Kaderin Gücü adlı operasının provaları yapılmaktadır. Hendrik prova sırasında birden karşısına çıkan Juliette'i görünce şaşırır. Zenci bir kadınla olan ilişkisinin öğrenilmesi kariyerinin sonu olacaktır. Bu yüzden Juliette'e, hemen gitmesi için para teklif eder. Hatta O'nu Paris'e göndermek istediğini söyler. Juliette ise Hendrik'i, dostlarını ideallerini kariyeri uğruna satmakla suçlar ve dostlarının kendisine hiçbir mesajı olmadığını söyleyerek oradan ayrılır. Hendrik artık gerçeklerle yüzleşmeye başlamıştır.

3.3.16. Sahne XIV

Hamburg Tiyatrosu'na yeni atanan tiyatro yöneticisi Josthinkel; Knurr, Efeu, Otto, Magnus, Theresa ve Lorenz ile toplantı yapmaktadır. Yönetimin Nazilere geçmesiyle birlikte her alanda yaşanan kadrolaşma bu tiyatroya da yansımıştır. Baskıcı ve ırkçı yaklaşımda olan Josthinkel; eski yönetici Magnus'u eşi Yahudi, Theresa'yı komünist ve büyük annesi Yahudi, Otto'yu da komünist olduğu için tiyatrodan kovar. Ve Otto'ya hemen ülkeyi terk etmesini önerir. Otto ise sert bir dille bir Alman olarak ülkesinde kalacağını ifade eder.

3.3.17. Sahne XV

Alex, Otto ve Theresa demiryolu köprüsünde ne yapacaklarını konuşmaktadırlar. Theresa tiyatrodan ayrılırken aldığı teksir makinesiyle bildiriler basmaya karar verdiğini söyler. Otto ise Viyana'dan bir teklif almış olmasına rağmen orada kalıp kendi doğrulan için savaşaacağını söyler. Alex ise, hala bir gece önce eve giderken yaşadığı olayların etkisindedir. Otto ve Theresa'ya bir yük treni içinde, bilinmeyen bir yere taşınan yüzlerce mahkumun feryat ettiğini anlatır. Bunu üzerine Otto örgütlenmeye ve bildiriler basmaya karar verir.

3.3.18. Sahne XVI

Sarder ile ülkeden ayrılan Nicoletta, daha sonra Sarder'den ayrılıp Berlin'e Hendrik'in yanına gider. Sarder'dan ayrılmanın bunalımı içindedir. Hendrik kendisine Naziler tarafından çok önemli bir görev verildiğini ama kararsız kaldığını söyler. Nicoletta ona güç verir, verdiği savaşta başarıya ulaşmak için bazı şeylere boyun eğmesi gerektiğini, böylece başkalarına da yardım edebileceğini söyler. Bu cesaret verici sözler karşısında Hendrik görevi kabul eder ve Nicoletta ile aralarında bir aşk doğar. .

3.3.19. Sahne XVII

Hamburg Tiyatrosu'nda Josthinkel yöneticiliğine devam etmektedir. Miklas'ın Nasyonal Sosyalist Gençlik Örgütü'ne soktuğu Lorenz'de artık Josthinkel'in yardımcısı olmuştur. Josthinkel nasyonal sosyalist olduğunu öğrendiği Miklas'ı çağırır ve ona Faust'ta öğrenci rolü verildiğini ve Hendrik Höfgen'le sahneye çıkacağını söyler. Amacı geçmişte olanları kullanarak komünist Höfgen'le ilgili muhbirlik yaptırmaktır. Fakat Miklas değişim yaşayan ülkesinde gerçekleri görmeye başlamıştır. Bu isteği kabul etmez ve nasyonal sosyalist yöneticiler tarafından aldatıldıklarının farkına vardığını söyleyerek orayı terk eder. Bunun üzerine Josthinkel, Lorenz'e sınırsız yetki vererek Miklas'ı engellemesini emreder.

3.3.20. Sahne XVIII

Hamburg Tiyatrosu'na giden Miklas, Bayan Efeu ve Knurr ile beraber keman çalmaktadır. Çaldığı parça bir Yahudi ile, bir çingenenin oğlunun hikayesini anlatmaktadır. Bu sırada Lorenz içeri girer, bunun üzerine Knurr, Bayan Efeu'yu alarak dışarı çıkar.

3.3.21. Sahne XIX

Eşi Myriam'ın Yahudi olması yüzünden tiyatrodan atılan Magnus işsiz kalmıştır. Başvurduğu Tiyatrolardan da olumlu bir cevap alamamıştır. Kimse Yahudi ile evli biriyle çalışmak istememektedir. Durumları kötüye giden çift onurlu yaşamlarını sürdürmek için başka bir yol bulamayınca intihara karar verirler ve demiryolu köprüsünden atlarlar.

3.3.22. Sahne XX

Thomas Brückner'in evinde Sebastien, Erika, Ludwig ve Emelyne toplanmıştır. Thomas Brückner'in şoförü olan ve Naziler için çalışan Ludwig, Erika ve Sebastien'i uyarır. Erika yazdığı Bolşevik kabare yüzünden aranmaktadır. Ludwig yurtdışına kaçmaları için onları ikna eder. Thomas Brückner'i de yurtdışına çıkaran Ludwig, Emelyne ile Erika ve Sebastien'in eşyalarını hazırlayıp iki kardeşi gönderirler. Bu sırada Theresa

elinde valizle gelir. Önceki gece Gestaponun Otto ve Alex'i tutukladıklarını ve artık Fırtına Kuşu'nun yalnız kaldığını söyler. Bunun üzerine, Sebastien, Erika ve Theresa; Fırtına Kuşu'nu gezici bir topluluk haline getirip, direnişlerine devam etmeye karar verirler.

3.3.23.Sahne XXI

Hendrik, Hamburg Tiyatrosu'nda Nazi subaylarına Mefisto'yu oynamıştır. Başarılı geçen gösteri sonunda Hitler tarafından Prusya Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atanır. Kuliste yalnız kaldığında Otto'nun intikamı için gelen Alex ile karşılaşır. Alex'in tehditkar tavrı ve Otto ile ilgili işittikleri karşısında korkan Hendrik ne yapacağını şaşırır. Alex'in kendisine şantaj yapmak için geldiğini düşünür ve tıpkı Juliette'e yaptığı gibi para teklif eder. Bu sırada kulise giren ve her şeyi duyan Nicoletta olanların farkına varır. Alex'e daha fazla pisliğe dalmamaları için orayı terk edip gitmesini, artık kendileri için her şeyin çok geç olduğunu söyler. Bu sözler karşısında bile gerçekleri göremeyen Hendrik kendi yok oluşunu yaratmıştır.

3.4 HENDRİK HÖFGEN KARAKTERİNİN İNCELENMESİ

Mefisto oyununda işlenen faşizm olgusu ve bu olgunun toplum üzerinde yarattığı etkiler sergilenir. Bu işleniş sonucunda karşımıza amacı uğruna savaşanlar ve bu savaşta yaşamlarını kaybetmeler de ideallerinden taviz vermeyenler, idealleri uğruna savaştıklarını zannederken benliklerini yitirenler, yaşamak için kendilerine sunulanları düşünmeden kabul edip sisteme köle olanlar, umutları için savaşan ve uzun süre doğruları göremeyip kandırılanlar, direnenler ve kaçanlar gibi çok çeşitli sınıflandırılması çoğaltılabilecek insan kümeleriyle karşılaşmaktayız. Bu kişilerden Alex ve Otto dışında herkes özünde yaşam savaşı vermektedir. Örnek vermemiz gerekirse; Bayan Efeu, Knurr ve Mıklas umutları için yaşayan insanlardır. Yaşamlarını sürdürmek için gerçekleri görememiş ve Nasyonal Sosyalistlere körü körüne bağlanıp inanmışlardır. Tek istedikleri güzel günlerin gelmesi insan olduklarını hissetmektir. Fakat Nasyonal Sosyalistlerin başa geçmesiyle gerçeklerle yüzleşirler ve özlendirinde doğru olduklarını gösterdikleri değişimle kanıtlarlar. Farklı bir yöneliş gösteren bir diğer kişi Lorenz ise yemek bulmak için her şeyi göze alır. Sonuçlarını düşünmeden yaşayabilmek için Nasyonal Sosyalistlerin tarafına geçer. Tıpkı Lorenz gibi ailesinin yaşamını sürdürebilmesi için Nasyonal Sosyalist olan Ludvig gerçeklerle yüzleşince Erica ve ailesini ölmeleri için uyarır. Magnus ve Myriam tüm zorluklara rağmen Almanya'yı terk etmezler ama insan gibi yaşama hakları ellerinden alınca da trajik bir ölümü tercih ederler. Bunun yanında politik bir tavırla sonuna kadar direnen Theresa, Erica ve Sebastien yaşamayı tercih ederek ülkeden kaçmak zorunda kalırlar. Savaşmadan sadece yaşamlarını düşünen burjuva aydın sınıfı da vardır. Carola, Sarder, Thomas Brückner gibi. Oysa farklı bir yöneliş izlediğimiz iki karakterle karşılaşırız, Otto ve Alex. Bu iki karakter savaştıkları yolda sonuna kadar gitmeyi tercih ederler. Amaçları kendi yaşamlarını kurtarmak ya da sürdürmek değil insan haklarıdır. Onlar için savaştıkları hak mücadelesi ve insanlık onuru kendi yaşamlarından daha önemlidir.

Oyunda tüm yaşamıyla farklı bir yöneliş çizen Hendrik Höfgen, oyunun baş karakteridir. Eski bir sosyalist olan Höfgen, Nazilerin iktidara geçişinden sonra değişen ve onlarla anlaşıp yeni düzenin yıldızlığına yükselen bir aktördür. Sanatçının güzelliğe, ahlaka ihanetini sembolize eder. Tek isteği tüm Almanya'nın tanıdığı ünlü bir aktör olmaktır. Bunu içinde Berlin'e gitmesi gerekmektedir.

Zamanla bu isteği tutkuya dönüşür. Tutkusu, sosyalist kimliğini göz ardı etmesine sebep olunca da kendi içinde çatışma yaşar. Kişisel zaafi olarak düşünebileceğimiz mesleğinde en iyi olma hırsı, Höfgen'in bir sosyalist olarak, faşist düşünce ile savaştığını ve gerçekleri görmesini engellemektedir. Hatta sonunda nasyonal sosyalistlerin yönetiminde bir köle durumuna düşer. Sanatını sergilediği kişiler Nazi subaylarıdır ve yine Höfgen'i alkışlayanlar bir zamanlar karşı cephelerde savaştığı faşistlerdir. Hendrik büyük bir sanatçı olmanın verdiği sarhoşlukla artık kendisini alkışlayanların, yalnızca nasyonal sosyalistler olduğunun farkına varmaz ya da bu gerçeği görmek istemez. Düşünce olarak sosyalist olduğunu söyleyen Höfgen, yönelişi ile bunun doğruluğunu şüpheye düşürür.

Oyunun ilk sahnelerinde ateşli bir sosyalist gibi görünen Höfgen bu kimliğini etkileyici bir girişle yansıtır.

*HENDRİK HÖFGEN: ...Ancak, sizlere haber vermekle mutluym la... Ba-şa- ra-ma-
dı-lar. Polis genç Cumhuriyetimize bağlı kaldı. Ateş açtı! Ve bu lağım fareleri
tabaları yağlayıp kaçtılar! Hitler tutuklandı! Göering kaçmayı başardı! Nasyonal-
Sosyalist Parti yasaklandı! Size bunları söylemek istiyordum!(Mann 1990,s.17)*

Hamburg Tiyatrosu'nda yapılan bir gösterinin ardından Höfgen'in seyircilere böylesine ateşli bir açıklama yapması arkadaşlarında ve seyircide,büyük bir hayranlık uyandırır. Höfgen'in daha sonraki değişimi ise, bu davranışının ne kadar samimi olduğunu şüpheye düşürür.

Höfgen'in sosyalist bir sanatçı olarak görüldüğü diğer bir durum ise Sarder ile yemek yediği sahnede ki tartışmasıdır. Höfgen burada işçi sınıfı için sanat yaptığını söyler;

*HENDRİK: .Tiyatro hayatı anlatmak zorundadır. İnsanların ilerlemesinden söz
ettiği zaman bile, bu nedenle, politiktir. Fırtına Kuşu'nda aradığımız budur bizim.*

SARDER: Fırtına Kuşu mu?:

*HENDRİK Yönettiğim kabarenin adı. Arkadaşımdan bazılarıyla sizin
tiyatronuzdan farklı bir tiyatro yapıyoruz, Bay Sarder, işçi sınıfına seslenecek, onun
tiyatrosu olacak bir tiyatro(Mann 1990,s.42).*

Höfgen'in bu katı tavrından sonra Berlin'e gitmeye karar vermesi, tüm dostları ile beraber seyirciyi de şaşırtır. Höfgen Berlin'e giderek mesleğinde yükseleceğini böylece

Fırtına Kuşu ile beraber politik fikirlerini savunmaya devam edeceklerini söyler. Bu şekilde kendini ve dostlarını kandırmaya çalışmaktadır.

HENDRİK: ...Düşün, Berlin'e gidiyorum, yerimi sağlamlaştırıyorum, sizi de getiriyorum. Fırtına Kuşu'muzu orada gerçekleştiriyoruz. Ne dersin buna?

THERESA: Ama önümüzdeki meysim bizimle programlandı! HENDRİK: Söyle bana hangisi önemli... Hamburg Tiyatrosu'nun programı mı, yoksa bizim eylemimiz mi(Mann1990,s.69).

Böylece büyük bir heyecanla Berlin'e giden Hendrik tutkuları ve verdiği sözler arasında ikilem yaşar. Mesleğini yapmak ve yükselmek istemektedir ve bunun için Nazilere hizmet etmeye başlar. Bunun yanında gerçekleri göremeyecek kadar da hırslıdır. Berlin'e gitmesinin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen kimseyi aramamış, verdiği sözleri tutmamıştır. Bunun üzerine Juliet Berlin'e gider. Hendrik, Juliet'i iki yıl geçmesine rağmen gördüğüne sevinemez. Çünkü zenci bir kadınla ilişkisinin olduğunun öğrenilmesi, onun geldiği noktadan düşüşüne neden olacaktır. Panikle Juliet'e gitmesi için para teklif eder. Juliet'in bu davranış karşısındaki sert sözleri bile gerçeği görmesine yetmez, çünkü Höfgen kariyerinden başka bir şey düşünmemektedir;

JULIETTE: ...Senin kendinden ve kariyerinden başka bir şey umurunda mı? Pis mesleğinin dışında her şey sana vız geliyor! Başka nasıl çalışabilirdin komünistleri öldürten insanlarla? Sokağa çık biraz, Hendrik! Tiyatrodan dışarı çık biraz! Dostlarını sokaklarda öldürüyorlar, Hendrik! Çuvallara doldurulan cesetleri göllerin, ırmakların dibinde şimdi(Mann 1990,s.82).

Hendrik içinde bulunduğu trajik durumun hala farkında değildir. Zaten geri dönse de onu bekleyen dostu kalmadığını, kalanların da artık onunla olmadığını anlamıştır.

JULIETTE: Ah unuttuyordum... Dostlarını gördüm Hamburg'da, karını... Hem, karınla konuştum. Sana karşı çok iyiydi. Ona seni görmeye gideceğimi söyledim. Sana bir mesajı olup olmadığını sordum. O ve dostların... HENDRİK (Heyecanlı): Evet. Sonra?

JULIETTE: Hayır. Sana bir mesajları yok(Mann 1990,s.42).

Hendrik sonunda amacına ulaşmıştır. Herkesin tanıdığı bir aktör olmuştur. Buna rağmen hala mutsuzdur. Bu sırada ona Nicoletta destek olur.

Nicoletta Hendrik'e Nazilerle çalışmaya devam etmesini, ancak bu şekilde insanlara yardım edebileceğini söyler.

HENDRİK: Benim için ne tasarlıyorlar biliyor musun...

NİCOLETTA: Ne tasarlıyorlar?

HENDRİK: Önemli bir görev. Bilmiyorum... Bilemiyorum... Çok zor... Kabul etmeli miyim, yoksa etmemeli miyim... Çok zor.

NİCOLETTA: Elbette, kabul etmelisin... Sen kabul etmezsen, bir başka biri kabul eder, o zaman...

HENDRİK: Öyleyse ben olurum daha iyi!

NİCOLETTA: Öyle ya! Güçlü olursan yararlı olursun, insanlara yardım edebilirsin(Mann 1990,ss.91-92).

Belki de bu görevi düşünmeden kabul edecekti, dile getirdiği kuşkulan aslında onun için o kadar önemli değildi, sadece kendisini destekleyecek bir günah arkadaşı aramaktaydı ve aradığını hemen bulur. Asıl farkında olmadığı, Prusya Tiyatroları Genel Müdürü olup yerini sağlamlaştırmasıyla, geride bıraktığı dostlarına ve onların mücadelelerine bir yarar sağlamayacağıdır. Çünkü Hendrik'e bu görevi veren Nazilerdir. Ve Naziler ona sisteme müdahale edecek gücü asla vermeyecektir. Her hareketinden haberdar olacaklardır. Başta amacını faşistlerin iktidarında güçlü bir yere gelip, sosyalistler adına savaşmak olarak dile getiren Hendrik artık ruhunu sadece Nazilere satan bir sanatçı olmuştur. Bu acı gerçeğe Alex ile karşılaştığı sahnede yüzleşir. Sözde amacı faşizmi kullanmak olsa da artık faşizm tarafından kullanılan bir kukladır.

JOSTHINKEL (Seyircilere): Aktör Hendrik Höfgen'in nasyonal sosyalist sanata yaptığı hizmetin bilinci içinde ve onun gelecekteki zaferleriyle Reich'ımız tiyatrosunun kazanacağı büyük itibarı bilerek, Hendrik Höfgen'i Prusya Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atamaya karar verdim... İmza...: Adolph Hitler. Führer 'imiz(Mann 1990,s.104).

Tüm seyirci karşısında faşistlerden böyle bir övgü alması aklımı iyice karıştırmıştır. Ardından boş sahnede Alex ile karşılaşması ve ondan duydukları Hendrik Höfgen için tam bir yıkım olur. Nicoletta ise battıkları pisliğin farkındadır. Höfgen'i ayakta tutmak ve yaşamını sürdürebilmek için bu çirkinlikleri kabullenmiştir.

ALEX: Doğru senin felaketin için hayattayım, sizin felaketiniz için ve Otto 'yu asla terk etmedim. Gömülme törenine katılmayı yasakladılar. Tören nerede oldu biliyor musun?... Dachau'da. Olayı bir mahkumun kansının ağzından öğrendi oradakiler. Bunun üzerine bir mahkum şarkı söylemeye başladı, sonra biri, sonra biri daha, 6.000 tutuklu Otto 'yu andı, kutsadı ve hiç kimse engel olmadı onlara. Kimse senin

için böyle şarkı söylemeyecek, Sayın Genel Müdür. HENDRİK: İlerlemeyin! Para mı istiyorsunuz?

NİCOLETTA: Hayır, Hendrik, param istemiyor senin. İyi akşamlar Alex. Çok geç kaldın. Artık bizim için bir şey yapamazsın. Git artık. Biraz sonra leş gibi kokmaya başlayacağız. Çabuk git buradan!

HENDRİK: Defol git buradan! Yoksa polis çağırırım. Defol git burada(Mann 1990,s.106).

Hendrik'in yanında Naziler ve Nicoletta dışında kimse kalmamıştır. Ve asıl trajik olan, nasıl bu duruma düştüğünü kavramamasıdır.

.Birbiriyle çatışan bu farklı iki sanatçı karakter; .Otto ve Hendrik, bize sanatçının faşizm karşısındaki var oluş savaşıyla ilgili iki farklı yol göstermektedirler. Faşizm karşısında direnen ve ölümü seçerek ölümsüzlüğe ulaşan Otto ile, Faşizm karşısında ideolojik mücadele veremeyen, maddi varlığını sürdürürken bir hiç olarak yok olan Hendrik Höfgen.

4. SONUÇ

Sanat insanları iyiye, güzele ve doğruya yönlendirerek; şiddete, öfkeye, zulme tepkili olmayı amaçlamalıdır. Bu sebeple sanatçı önemli bir misyon yüklenmiştir. Bu toplumsal görevle sanatçı; insanın parçalanmışlığına, şiddete tepki göstermek, müdahaleci olmak ve böylece politik görüşünü dile getirmek zorundadır.

Sanatçı ancak; özel yaşamında ve sanatında göstereceği bu kararlılıkla tavrını belirleyebilir ve gelecek nesillere pencere açabilir. Bu düşünceyle yola çıkan kararlı insanlar, inandığı değerleri geri plana atan ya da çevresinde olup bitenlere tepkisiz kalanların sanatçı kimliklerini sorgulamaya başlarlar.

Mefisto adlı oyunda da bu olgu, eleştirel ve duygusal boyutlarıyla işlenmektedir. Höfgen tutkuları yüzünden faşizme tutsak olurken, oyunun başında genç ve hırslı bir aktör olan Höfgen'in on yıllık süreçte geldiği nokta bir aktör için oldukça başarılı sayılabilir. Çalıştığı Fırtına Kuşu Kabaresi, çoğunlukla eleştirel beğeni kazanmış ve politize olmuş bir seyirciye kitlesine sahiptir. Mesleğinde en iyi olmak tutkusu başka insanların yanında takındığı kararlı tavırla kendini gösterir. Berlin'e gideceği düşüncesi O'nu çok heyecanlandırmaktadır. Fakat Höfgen yalnız kaldığı anlarda bu heyecamı, iç hesaplaşmaların yaşandığı çelişkilere dönüşür. Sahneleme aşamasında da bu ikilemin yarattığı bunalımı seyirciye aktararak, sanatçının kararlı tavırlarla ancak başarılı ve sevilen bir aktör olabileceğini göstermek önemlidir.

Bu noktadan yola çıkarak seyirciye vermek istenilen, faşizmi kullandığını sanarak, aslında faşizme köle olan ve sanatında en iyi olmayı amaçlayan Höfgen'in iç çatışmalarını yansıtmaktır. Bu çatışmalar ve vicdan muhasebesi Höfgen'in yalnız olduğu anlarda ortaya çıkmaktadır.

Aslında her insanın kişilik yapısında faşist düşüncenin kimi öğeleri bulunmaktadır. Yaşamın her anında sokakta, evde, okulda, iş yerinde faşizan davranışlarla karşılaşmaktayız. Önemli olan bu davranışlara ne kadar tepki gösterdiğimiz ya da gösteremediğimizdir. Bu olumsuz tavırlara sessiz kalmak düzene ayak uydurmak anlamına gelmektedir.

Faşizmin özünde yer alan emperyalizm, şovenizm, ırkçılık gibi tehlikeler, özellikle sanatçı üzerinde gerici sapmalara neden olur. Böylece tutku uğruna ruhunu satanlar, düzene uyum sağlayanlar ve direnenler gibi, farklı yönelişleri, sanatçı kimliğini sürdürmeyi amaçlayan bireylerle karşılaşırız. Faşizm, çatısı altında topladığı insanları seçim yapmaya zorlar. Aslında bu, yaşamayı, sanatını sürdürmeyi seçenler için tek taraflı bir seçimdir. Ya düzene uymak ve köleliğe razı olmak ölümü seçerek özgürlüğü yakalamak ya da sanatçılar ve aydınlar değişen siyasal düzenle, politikacının elinde bir tutsak konumuna gelirler. Bu esaret gönüllü bir kulluk gibi görünse de, zamanla vicdan muhasebesine dönüşüp bir iç çatışma yaratır.

Değişen politik düzen karşısında kişisel tercihini yaparak sisteme uyum sağlayan sanatçının konu edildiği **Mefisto** günümüzde de seyirciye söyleyecek sözleri olan oyunlardandır.

Mefisto'da, faşizmin bireyler üzerindeki çeşitli yansımaları gösterilmektedir.

Flendrik Höfgen; nasyonal sosyalizmin, iktidara gelişiyle ülkesini terk ' , eden birçok sanatçının tersine, vatanında kalıp mesleğini devam ettirmeyi seçmiştir. Fakat bunu yaparken, tutkuları ve daha yüksek yerlere gelme hırsı, O'nun politik rejime alet olmasını da beraberinde getirir. Bu Höfgen'in kişisel zaafından kaynaklanmaktadır,.. Höfgen seçimini özgür iradesiyle yaparken ya ölecek ya da güdümlü sanat anlayışıyla varlığını sürdürebilecektir.

Höfgen on yıllık bir zaman dilimi içinde, yavaş yavaş batağın içine saplanır. Klaus Mann, Mefisto'da yarattığı karakterin önüne böyle bir süreç koyarak, kendi özgür iradeleriyle seçim yapmalarını sağlamıştır. Faşizmin karşısında yenik düşmüş sanatçı ortaya çıkar. Höfgen mesleki zaafi yüzünden direnmenin doğruluğuna inansa da bunu yapamaz ve sürekli bir kandırmaca içinde gerçeklerden kaçmaya çalışır. 'Ben basit ve sıradan bir oyuncuyum' sözüyle bir çöküş ve kabullenişin yanında kendini olaylardan soyutlama çabası da yaratmaktadır.

Faşizm, insani zaafı kullanarak güç kazanmayı benimsemiştir.. Höfgen'in zaafi, daha çok alkış almak uğruna benliğini parçalayan, mesleki tutkusudur.

Höfgen, her ne kadar zamanla değişse de politik tavrını ortaya koyan ve sanatını bu yönde geliştirmeyi amaçlayan bir karakterdir. Aynı şekilde Höfgen, Fırtına Kuşu Kabaresi'nde Hitler'in tutuklandığını coşkuyla seyirciye aktarmasına karşın, yine bizzat Hitler'in atamasıyla Prusya Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne tayin edilir. Oysa sanatçı için önemli olan özgür ve ölümsüz kalabilmektir. Özgür kalabilmenin yolu da politik, ekonomik ve ideolojik dayatmaların olmadığı 'arı' sanat anlayışından geçer.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akın, İ.,1969, *Devlet doktrinleri*, Filiz kitabevi, İstanbul
- Benjamin, W.,1995,*Estetize edilmiş yaşam, sanat'tan savaş ve siyasete alman faşizminin kuramları*, Der yayınları, İstanbul.
- Berüto,M. ,1998,*Faşizm ve faşist devlet*, Çev: toker S.,mine T., Toker yayınlan, İstanbul
- Brecht,B., 1977, *Hurda alımı, sosyalist açıdan bir sanat kuramı*, Çev:ilksavaş Y. Günsebakan yayınları, İstanbul,
- Canşen,E.,1997,*Hitler'den torunlarına almanya'da eski ve yeni sağ*, Göçebe yayınlan, İstanbul
- Gramsci,A.,1966,*Hapishane mektupları*, Çev:tokatlıA.,
- Hitler, A.,1994, *Kavgam*,(10. Baskı), Toker yayınlan, İstanbul
- Hühnerfeld,P.,1994, *Bir filozof bir alman*, Gündoğan yayınları, Ankara
- Kesting,M.,1985, *Brecht*, , Alan yayıncılık, İstanbul
- Noyan,K., 1978,*Faşizmin yalanları*, Anlam yayınlan, İstanbul
- Macciocchi,M.,1979, *Faşizmin analizi* , Payel yayınevi, İstanbul
- Mann, K.1990, *Mefisto*,Can yayınlan, İstanbul
- Gerçek yayınevi, İstanbul,
- Sanca M.,1996,*Siyasi düşünce tarihi*, Gerçek yayınevi, İstanbul
- Sandler,O.,1988, *Siyasi tarih 1918-1994*, İmge kitabevi, Ankara
- Thalheimer,A.,1999, *Faşizm ve kapitalizm*,Sarmal yayınevi, İstanbul

Sürelî Yayınlar

- Babaoğlu,A., 1998, *İzm'ler dizisi 16 nazizm*, BDS yayınlan, İstanbul
- Babaoğlu,A.,1999,*İzm'ler dizisi 20 faşizm*, BDS yayınlan,İstanbul
- Beauvoir,S., 1991,*Günümüzde sağcı fikirler*, Broy yayınları, İstanbul
- Leca,J.,1998,*Uluslar ve milliyetçilikler* , Metis yayınevi, İstanbul
- Press,J.,1996,*International dictionary of theatre*,Çev: CenkOra, Detroit, U.S.A.
- Sanca,M.,1971, *Cumhuriyet ansiklopedisi*,cilt 5,Arkın kitabevi,İstanbul

Diğer Yayınlar

<http://tr.wikipedia.org/wiki//faşist> rejim olgusu(online)ziyaret tarihi:23.5.2009

http://en.wikipedia.org/wiki/Klaus_Mann klaus mann kimdir? (online)ziyaret tarihi:01.05.2009

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haberAnkar> SanatTiyatrosu haber 2009

www.theatre-du-soleil.fr/ ariana mnouchkine (online)ziyaret tarihi:6.05.2009

<http://www.flipkart.com/ariane-mnouchkine-theatre-du-soleil> Ariane Mnouchkine

And The Theatre Du Soleil(Series - Directors In Perspective(online)2009